

DİSİPLİNLERARASI DİL ve KÜLTÜR ÇALIŞMALARI

Interdisciplinary Language and Cultural Studies

Cilt-Volume: 3 Sayı-Issue: 2 Kış-Winter

Disiplinlerarası Dil ve Kültür Çalışmaları Dergisi

Journal of Interdisciplinary Language and Culture Studies

ISSN: 2980-275X

Cilt 3

Sayı 2

Yıl 2025

Volume 3

Issue 2

Year 2025

Dergi Hakkında

Disiplinlerarası Dil ve Kültür Çalışmaları dergisi, dil ve kültür arasındaki ilişkilerin derinlemesine anlaşılmasına yönelik çalışmalara odaklanmaktadır. Bu bağlamda Türkçe, Fransızca, Almanca ve İngilizce dillerinde dilin kültür üzerindeki etkisi, dilin sosyal, politik, ekonomik ve ideolojik faktörlerle ilişkisi gibi konular dergimizin kapsamı içerisindedir. Aynı zamanda, kültürel ifade biçimleri, edebi eserler, film ve görsel sanatlar gibi çeşitli kültürel ürünlerin dil ve kültür analizlerini de içermektedir.

İletişim/Contact

Dergi Yazışma Adresi / Correspondence:

E-posta / E-mail: editor@dilkulturcalismalari.com / htcdelibash@gmail.com

Disiplinlerarası Dil ve Kültür Çalışmaları Dergisi uluslararası, bilimsel ve hakemli bir dergidir. Yılda iki sayı (Aralık ve Haziran) olarak yayımlanır. Dergide yayımlanan yazıların her türlü içerik sorumluluğu ve etik ihlalleri yazara aittir. Yazılar yayıncının izni olmadan kısmen veya tamamen başka bir yerde yayımlanamaz.

Yayın tarihi: 30 Aralık 2025

Disiplinlerarası Dil ve Kùltür Çalışmaları Dergisi

<https://dilkulturcalismalari.com/>

Interdisciplinary Language and Culture Studies

SAHİBİ

Dr. Hatice DELİBAş

SORUMLU YAZI İşLERİ MÜDÜRÜ

Dr. Hatice DELİBAş

EDİTÖR

Doç. Dr. Zeynep ARKAN

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet AYCAN

İletişim

Temel İletişim

Editör

editor@dilkulturcalismalari.com

Destek İletişim

Teknik Destek

editor@dilkulturcalismalari.com

E-posta

editor@dilkulturcalismalari.com

Web

<https://dilkulturcalismalari.com/>

ISSN: 2980-275X

© 2025

EDİTÖR KURULU

Editör

Doç. Dr. Zeynep ARKAN

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet AYCAN

Editör Yardımcıları

Dr. Öğr. Üyesi Hatice AYGÜN

Dr. Fahriye ÇAKIR

Dr. Bilge METİN TEKİN

DERGİ KURULLARI

Uluslararası Editörler Kurulu

Prof. Dr. Hillary Nesi (Coventry University/ İngiltere)

Prof. Dr. Ghania Ouahmiche (Oran2 University/ Cezayir)

Prof. Dr. İdrissa Traoré (University of Bamako/ Mali)

Prof. Dr. André Kone (University of Bamako/ Mali)

Prof. Dr. Mohamed Minkailou (University of Bamako/ Mali)

Dr. Kristijan Nikolic (University College London/ İngiltere)

Dr. Benard ODOYO OKAL (Maseno University /Kenya)

Dr. Nurhayati Ali Assagef (Gajah Mada University, Yogyakarta, Indonesia)

Dr. Patrice Racine Diallo (Mali, Maarif Türkiye Araştırmaları Merkezi)

Yayın Kurulu

Prof. Dr. M. Fatih KİRİŞÇİOĞLU

Prof. Dr. Ayman WARİLLE

Prof. Dr. Nurten ÖZÇELİK

Doç. Dr. Adem POLAT

Doç. Dr. Gürkan DAĞBAŞI

Doç. Dr. Yasin Murat DEMİR

Dr. Semra TAYDAŞ OSMAN

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Ayman WARILLE

Prof. Dr. İlker AYDIN

Prof. Dr. Yakup POYRAZ

Doç. Dr. Zeynep ARKAN

Doç. Dr. Mürsel BAYRAM

Doç. Dr. Ceylan YANGIN ERSANLI

Doç. Dr. Ertan KUŞÇU

Doç. Dr. Deniz KUZECİ

Doç. Dr. Ekrem Yaşar AKÇAY

Doç. Dr. Ufuk SÖZCÜ

Dr. Öğr. Üyesi Tahir YAŞAR

Dr. Öğr. Üyesi Ömer SARAÇ

Dr. Öğr. Üyesi Hasan ATMACA

Dr. Öğr. Üyesi Betül ÖZCAN DOST

Dr. Shakiru MUHAMADI

Dr. Victor MOİNİNA

Dr. Semra TAYDAŞ OSMAN

Dr. Zeynep KAYACIK

Dil Editörü

Öğr. Gör. Dr. Burcu BÜR YİĞİT (İngilizce)

Öğr. Gör. Uğur AYGÜN (Fransızca)

Öğr. Gör. Eyüp Can EKİNCİ (Türkçe)

İndeksler

TAKDİM

Değerli Okuyucularımız;

Yayına başladığı günden bu yana, dil ve kültür alanlarının birbirini besleyen çok katmanlı yapısını disiplinlerarası bir yaklaşımla ele almayı ilke edinmiş Disiplinlerarası Dil ve Kültür Çalışmaları Dergisi'nin Cilt 3, Sayı 2 (Aralık 2025) sayısı ile siz değerli araştırmacıların ve ilgililerin bilgisine sunmaktan büyük bir memnuniyet duymaktayız. Dayandığı temel ilkeler doğrultusunda, çift kör hakemlik süreciyle bilimsel titizliği önceleyen ve açık erişim anlayışı ile bilgiye demokratik erişimi savunan bir yayın politikası izleyen dergimiz; bu sayısında da farklı kültürel, coğrafi ve epistemolojik bağlamlardan gelen çalışmalara ev sahipliği yapmayı sürdürmektedir. Başka bir deyişle bu sayımız yine farklı ülkelerden, bambaşka dillerden ve değişik akademik geleneklerden gelen araştırmalar ile disiplinler arası etkileşime imkân tanımıştır.

2025 Aralık sayımızda süreçleri tamamlanan *“Phonologically Conditioned Allomorphy in the Bamanankan Past Tense Morpheme /ra/”*, *“Ev Emeği ve Görünmez İşçilik Bağlamında Tahsin Yücel'in Kumru ile Kumru Romanının Değerlendirilmesi”*, *“Psychological Trauma and Identity Redefinition of Terrorism Victims in Mali: Individual and Community Impacts”*, *“Crisis Réinventer la résilience culturelle au Mali: l'héritage intellectuel d'Ahmad Baba al-Timbukti et la radicalisation des jeunes dans le contexte de la crise sécuritaire de Tombouctou”*, *“A Postcolonial Analysis of Mariama Bâ's So Long a Letter”* başlıklı birbirinden değerli 5 makaleyi, *“M. Fatih Köksal'ın “Fuzûlî Leylâ vü Mecnûn'u Ne Zaman ve Neden Yazdı?” Başlıklı Makalesinin Usul Açısından Öğrettikleri”* başlıklı bir makale incelemesini, *“Oyunlarla ve Etkinliklerle Arapça Öğretimi”* Üzerine Bir İnceleme” başlıklı bir kitap incelemesini ve *“Memnu Arapça: Yasaklı Kelime Oyunu”* Üzerine Bir İnceleme” başlıklı bir eğitim materyali incelemesini ilginize sunuyoruz.

Disiplinlerarası Dil ve Kültür Çalışmaları Dergisi'nin yayın dilinin Türkçe, İngilizce, Almanca ve Fransızca olmasının da çok dilli akademik topluluğa hitap etme yönündeki kararlılığı ve bilimsel bağlamda ilerleme sağlamak, bilgi üretimine katkı vermek, alanı zenginleştirmek ve farklı dillerdeki disiplinlerarası etkileşime imkân tanımak amacı da öne çıkarak dikkat çekmektedir.

Son olarak; dergimizin bu sayısında yer alan akademik araştırmalarını bize ulaştıran yazarlarımıza, bu makaleleri bilimsel ölçütleri temel alarak değerlendiren hakemlerimize ve yayın sürecine emek veren tüm teknik ekibimize teşekkür ederiz. Disiplinlerarası Dil ve Kültür Çalışmaları Dergisi olarak, nitelikli akademik yayınlara destek olmaya ve farklı bakış açıları ve perspektifleri bir araya getirmeye devam edeceğiz.

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet AYCAN

FOREWORD

Dear Readers,

We are delighted to present Volume 3, Issue 2 (December 2025) of the Journal of Interdisciplinary Language and Culture Studies to our esteemed researchers and readers. Since its inception, the journal has embraced an interdisciplinary perspective that foregrounds the multi-layered and mutually enriching relationship between language and culture. In line with its core principles, the journal continues to prioritize scientific rigor through a double-blind peer review process and to advocate for the democratic dissemination of knowledge through an open-access publishing policy. In this issue as well, we remain committed to hosting studies originating from diverse cultural, geographical, and epistemological contexts. In other words, the present issue once again fosters interdisciplinary interaction by bringing together research conducted in different countries, written in different languages, and grounded in varied academic traditions.

In our December 2025 issue, we are pleased to present five original research articles whose editorial and review processes have been successfully completed: “Phonologically Conditioned Allomorphy in the Bamanankan Past Tense Morpheme /ra/,” “Ev Emeği ve Görünmez İşçilik Bağlamında Tahsin Yücel’in Kumru ile Kumru Romanının Değerlendirilmesi,” “Psychological Trauma and Identity Redefinition of Terrorism Victims in Mali: Individual and Community Impacts,” “Crisis Réinventer la résilience culturelle au Mali: l’héritage intellectuel d’Ahmad Baba al-Timbukti et la radicalisation des jeunes dans le contexte de la crise sécuritaire de Tombouctou,” and “A Postcolonial Analysis of Mariama Bâ’s *So Long a Letter*.” In addition, this issue includes one article review titled “M. Fatih Köksal’ın ‘Fuzûlî Leylâ vü Mecnûn’u Ne Zaman ve Neden Yazdı?’ Başlıklı Makalesinin Usul Açısından Öğrettikleri,” one book review titled “‘Oyunlarla ve Etkinliklerle Arapça Öğretimi’ Üzerine Bir İnceleme,” and one educational material review titled “‘Memnu Arapça: Yasaklı Kelime Oyunu’ Üzerine Bir İnceleme,” all of which we are pleased to share with our readership.

The journal’s publication languages Turkish, English, German, and French also underscore its strong commitment to addressing a multilingual academic community. This multilingual policy reflects our aim to foster scholarly advancement, contribute to knowledge production, enrich the field, and enable interdisciplinary interaction across different languages.

Finally, we would like to extend our sincere gratitude to the authors who entrusted us with their scholarly work, to the reviewers who evaluated these submissions based on rigorous academic criteria, and to all members of our technical and editorial team whose efforts made this issue possible. As the Journal of Interdisciplinary Language and Culture Studies, we will continue to support high-quality academic publications and to bring together diverse perspectives and viewpoints.

Assist. Prof. Dr. Ahmet AYCAN

İÇİNDEKİLER

1. Phonologically Conditioned Allomorphy in the Bamanankan Past Tense Morpheme /ra/ 123-132

Moussa SOUGOULE

2. Ev Emegi ve Görünmez İşçilik Bağlamında Tahsin Yücel'in Kumru ile Kumru Romanının Değerlendirilmesi 133-141

Neslihan OCAK

3. Psychological Trauma and Identity Redefinition of Terrorism Victims in Mali: Individual and Community Impacts..... 142-152

Mahamadou Karamoko Kahiraba KOITA

4. Crisis Réinventer la résilience culturelle au Mali: l'héritage intellectuel d'Ahmad Baba al-Timbukti et la radicalisation des jeunes dans le contexte de la crise sécuritaire de Tombouctou 153-158

Ahmadou TOURE

5. A Postcolonial Analysis of Mariama Bâ's So Long a Letter 159-165

Ali TIMBINE, Djibril Dit Bibi TOUNKARA, Sanoussi SIDIBÉ

6. M. Fatih Köksal'ın "Fuzûlî Leylâ vü Mecnûn'u Ne Zaman ve Neden Yazdı?" Başlıklı Makalesinin Usul Açısından Öğrettikleri..... 166-170

Sema LEVENT

7. Oyunlarla ve Etkinliklerle Arapça Öğretimi" Üzerine Bir İnceleme 171-172

Sude ÇIRAK

8. Memnu Arapça: Yasaklı Kelime Oyunu" Üzerine Bir İnceleme 173-175

İsmail ÖZTÜRK

Article Types: Research Article

Received:12.09.2025

Accepted:28.12.2025

Published:31.12.2025

Doi: 10.5281/zenodo.18084626

Cite as: Sougoule, M. (2025). Phonologically conditioned allomorphy in the Bamanankan past tense morpheme /ra/. *Disiplinlerarası Dil ve Kültür Çalışmaları*. 3(2), 123-132.

Volume/Issue:3(2)

Pub Date Season: Winter

Pages: 123-132

Phonologically Conditioned Allomorphy in the Bamanankan Past Tense Morpheme /ra/

Moussa SOUGOULE

Dr, Université Yambo Ouologuem de Bamako, moussasougoule1@gmail.com,

ORCID:0009-0009-8647-82

ÖZET

This study examines the allomorphic variation of the past tense morpheme /-ra/ in Bamanankan, a Mande language of the Niger-Congo family spoken predominantly in Mali, Burkina Faso, and Côte d'Ivoire. The primary objective of the study is to identify the range of past tense allomorphs in Bamanankan and to determine the phonological conditions governing their distribution. The data were collected through a mixed-method approach combining native speaker elicitation with corpus-based analysis, ensuring both controlled and naturally occurring linguistic evidence. A dataset consisting of 100 verbs was analyzed to assess the interaction between segmental phonology and past tense marking. The findings indicate that the Bamanankan past tense morpheme displays three distinct allomorphs: -ra, -na, and -la. The selection of these allomorphs is shown to be systematically conditioned by the phonological properties of the preceding segment. Specifically, -na occurs following nasal sounds, while -la appears after certain consonants, including r, t, w, c, and l. In contrast, -ra is realized after consonants such as s, b, f, y, j, g, and k. Furthermore, -ra can be considered the default or underlying form of the past tense morpheme due to its broader distribution and higher frequency across phonological environments. These results contribute to the description of Bamanankan morphophonology and offer insights into phonologically conditioned allomorphy within Mande languages more generally.

Key words: Bamanankan, Past tense morpheme, Allomorphy, Phonological conditioning, Mande languages.

Bamanankan Dilinde Geçmiş Zaman Biçimbirimi /-ra/'nın Sesbilgisel Olarak Koşullanmış Alomorfisi

ABSTRACT

Bu çalışma, Nijer-Kongo dil ailesine bağlı bir Mande dili olan ve başta Mali, Burkina Faso ve Fildişi Sahili'nde konuşulan Bamanankan dilindeki geçmiş zaman biçimbirimi /-ra/'nın alomorfik varyasyonlarını incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın temel amacı, Bamanankan'da geçmiş zaman ekinin sergilediği alomorfleri belirlemek ve bu alomorflerin dağılımını belirleyen sesbilgisel koşulları ortaya koymaktır. Veri seti, ana dili konuşurlarından yapılan yönlendirilmiş derlemeler ile derlem temelli analizlerin bir arada kullanıldığı karma bir yöntemle elde edilmiştir. Toplam 100 fiil, kesimsel sesbilgisi ile geçmiş zaman işaretlemesi arasındaki etkileşimi incelemek amacıyla analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, Bamanankan geçmiş zaman biçimbiriminin -ra, -na ve -la olmak üzere üç farklı alomorf sergilediğini göstermektedir. Bu alomorflerin seçimi, kendilerinden önce gelen sesbirimlerin sesbilgisel özelliklerine sistematik olarak bağlıdır. Buna göre, -na burun ünsüzlerinden sonra ortaya çıkarken, -la ise r, t, w, c ve l gibi belirli ünsüzlerden sonra kullanılmaktadır. Buna karşılık -ra, s, b, f, y, j, g ve k gibi ünsüzlerden sonra gerçekleşmektedir. Ayrıca -ra, daha geniş bir dağılıma sahip olması ve birçok sesbilgisel bağlamda ortaya çıkması nedeniyle geçmiş zaman biçimbiriminin varsayılan ya da temel biçimi olarak değerlendirilebilir. Bu çalışma, Bamanankan'ın

biçimbirim-sesbilgisi yapısının betimlenmesine katkı sağlamakta ve Mande dillerinde sesbilgisel koşullanmaya dayalı alomorfiye ilişkin daha genel çıkarımlar sunmaktadır.

Anahtar Sözcükler: *Bamanankan, Geçmiş zaman biçimbirimi, Alomorfi, Sesbilgisel koşullanma, Mande dilleri*

INTRODUCTION

Morphology is a branch of linguistics which mainly focuses on the formation of words in a given language. How verbs are transformed into noun, adjectives into verbs, verbs into adjectives etc. are the questions morphologists seek answers. Similarly, Lieber (2009 p.2) defines: “morphology is the study of word formation, including the ways new words are coined in the languages of the world, and the way forms of words are varied depending on how they’re used in sentences”. (Booij, 2005 p. 4) states “morphology deals with the internal constituent structure of words as well”. Similarly, Aronoff & Fudeman (2011) defines morphology as “the mental system involved in word formation or to the branch of linguistics that deals with words, their internal structure, and how they are formed” (p. 2). The above definitions highlight that morphology is not just about word formation but also about analysing how words are structured internally. This means examining how morphemes (roots, prefixes, infixes, suffixes) combine to create meaning and grammatical functions.

Alternatively, phonology is concerned with sound structure. According to Akmajian et al (2010, p. 109), “Phonology is the subfield of linguistics that studies the structure and systematic patterning of sounds in human language. Morphology and phonology interact in languages in such a complex way that usually it leads to systematic variation in the realization of morphemes. One exciting instance of phonologically conditioned allomorphy that is not very much documented is in Bamanankan, a widely spoken Manding Language, the past tense suffix /ra/. The present study is an investigation into these variations.

Morphemes are the smallest unit of meaning in a language, and they are categorised in two types: free morphemes and bound morphemes. Wardhaugh (1972, p. 70) states: “morphemes are the minimal units of meaning out of which meaningful utterances are built in ways still to be determined”. According to Rahman (2010, p. 53), the term morpheme is used to refer to “those parts of words which mean something on their own or when they are used with other morphemes”. Aronoff & Fudeman (2011) add that it is “the smallest linguistic pieces with a grammatical function”. However, they state that the above definition does not include all morphemes in the sense that a morpheme can be a word, such “book” or part of a word, such as plural “-s” in the word “books”.

Concerning, the types of morphemes, we talk about free morphemes, when they can stand alone and still be meaningful like the words: book, apple, and school. Thus, a free morpheme is referred as monomorphemic, pronounceable and meaningful (Wardhaugh, 1972). In other words, a free morpheme is a “simple word like *cat* that can be segmented into only one morpheme” according to (Tokar, 2012, p. 26). Alternatively, bound morphemes are realised through the use of affixes. For example, the /s/ in “dogs” and the /ed/ in “stopped” are suffixed to free morphemes “dog” and “stop”. These suffixes cannot stand alone. According to Wardhaugh (1972, p. 76) “A bound morpheme must co-occur with at least one other morpheme”. To put it simply, bound morphemes are affixes (prefixes, infixes or suffixes) attached to a morpheme. So, they are always attached to free morphemes, however, some free morphemes cannot be affixed like article “the” or “quite” (Wardhaugh, 1972). Therefore, free morphemes can be lexical or functional. Lexical free morphemes are words like book, chair, and school. These morphemes can stand alone, and be meaningful, but cannot be separated into further parts or units. However, the functional free morphemes can also stand on theirs but play a functional role in the sentence as their name indicates. For example, in the sentence below:

It is on the table.

The function of “on” is to indicate location. Examples of functional morphemes are articles, conjunctions, demonstratives, quantifiers and prepositions. Bound morphemes are composed of derivational morphemes and inflectional morphemes. These two morphemes are realised through the use of affixation. Thus, derivational morphemes create new words by using affixes. For example, the suffix –er in drive makes driver, a new word. The first word was a verb, and when the suffix –er is added, it becomes a noun. So, there is a change of grammatical category, from verb to noun. This type of derivational morpheme is referred to as “the pure derivational morpheme” (Rahman 2010, p.56). However, derivational morpheme when added to another morpheme does not always change the grammatical category of the words. Sometimes it remains unchanged as in:

Re + act ----- react (both act and react are verbs)

Re + play ----- replay (both play and replay are verbs)

Unlike derivational morphemes, inflectional morphemes do not change the grammatical category of words affixed. These morphemes are suffixed to words in accordance to grammatical rules. For example, the morpheme s is attached to nouns to make plurals as in:

Book + s ----- books

School + ----- schools

Similarly, the morpheme –ed is suffixed to verbs to make the past tense of the verbs as in:

Stop + ed ----- stopped

Play + ed ----- played

Thus, the morpheme –ed represent the past tense marker in English language. This past tense marker when attached to verb varies in pronunciation depending on the surrounding sounds. For example, it is /t/ in stopped; it is /d/ in moved; and it is /id/ in responded. So, these three different pronunciations of the same morpheme are called allomorph. So, allomorphs are “different, or variant, forms of morphemes” (Rahman 2010, p. 58). The discipline which deals with the study of the sounds of morphemes is referred as morphophonemics or morphophonology (Rahman 2010). Morphophonemics has been defined as the study of “the variation of morphologic elements as they enter into different combinations” (Kilbury 1973, p. 245).

Allomorphy is the property whereby a morpheme has different forms in different phonological, morphological or lexical conditions. In many languages, an allomorph gets its distribution according to phonological rules thereby keeping the phonotactic harmony within them. The present study thus focuses on itself with phonological conditions that trigger the past tense suffix /ra/ alternation in the Bamanankan verb morphology. Allomorphs are realised in two conditions, phonological and morphological conditions. These conditions contribute to the creation of different variants of the same morpheme. According to Wardhaugh (1972), phonological conditioning is referred “when the distribution of the various allomorphs can be stated in terms of their phonemic environments” (p.70). For example, the morpheme /s/ takes different forms in the words “cats”, “dogs”, and “bridges”. Alternatively, morphological conditioning of allomorphs is arbitrary. There are no clear rules as in phonological conditioning of allomorphs. For example, it is difficult to determine the cases of the plural of “man” as in “men”, “child” as in “children”.

Morphs are considered as “the phonological (spoken) or orthographic (written) forms to realize morphemes, and they are minimal carriers of meaning” (Cao 2020, p.324). In other words, morph is the spoken and written realization of a morpheme (Aronoff & Fudeman, 2011). Haspelmath (2019) asserted that “morph is a minimal linguistic form because it is the basis for the definitions of *affix*, *prefix*, *suffix*, *root* and other frequently used terms, and is thus a very important basic term” (p.117). Several studies have attempted to explain the rules governing the formation of past tense allomorphs in Bamanankan. For instance, Birds et al. (1977, p. 219) proposed that **-ra** is the basic form, which changes to **-na** after nasal consonants and vowels and to **-la** when followed by /r/ or /l/. While this explanation is straightforward, it does not fully account for all aspects of past tense formation. Our study takes a different approach by identifying and describing all phonemes involved in the alternation of **-ra** in various contexts. The primary research question guiding this study is: What are the phonological conditions governing the selection of the past tense morpheme **-ra** in Bamanankan? So, the objective of this study is to identify environments where **-ra** remains unchanged, and where it shifts to **-na** or **-la**. Additionally, it aims to establish phonological rules governing these changes. Additionally, it aims to establish clear and concise rules for teaching and learning the Bamanankan past tense.

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FRAMEWORK

As mentioned earlier, this study examines the past-tense allomorphy in Bamanankan, where the morpheme **-ra** alternates with **-na** and **-la** depending on phonological context. To explain these alternations, this research is grounded in *Morphophonemic Theory* and *Optimality Theory (OT)*. These frameworks provide complementary perspectives: Morphophonemic theory accounts for the rule-based nature of the alternations, while OT models them as the result of competing phonological constraints.

The data for this study were collected from a combination of native speaker elicitation and corpus analysis. A sample of 100 verbs was analysed to determine the phonological conditions influencing past tense allomorph. Native Bamanankan speakers, including the researcher himself, were consulted to confirm the acceptability of accuracy. The study also drew on existing Bamanankan linguistic descriptions and grammatical texts for comparative verification. In terms of analysis, phonological analysis was conducted to identify patterns in the distribution of past tense allomorphs. Verbs were grouped based on their final syllable’s phonetic properties, and their past tense were examined to determine the systematic alternations. The analysis focused on identifying environments where **-ra** remains unchanged versus where it shifts to **-na** or **-la**, and establishing phonological rules governing these changes.

RESULTS

The following section presents the results of the analysis, detailing the distribution of allomorphic forms (**-ra**, **-na**, **-la**) in relation to the phonetic properties of verb-final syllables and outlining the phonological rules that account for these alternations. /-ra/ is used to represent the past tense morpheme in Bamanankan. For example, English regular past tense morpheme is represented by /-ed/. Similarly, Bamanankan uses /ra/ for the same purpose.

Through detailed phonological analysis, verbs were grouped based on the phonetic properties of their final syllables, and their past tense forms were analysed for systematic alternations. This process led to the identification of three distinct cases in the distribution of the past tense allomorphs **-ra**, **-na**, and **-la** –each governed by specific phonological environments. The following section outlines these three cases and the phonological rules underlying each alternation.

Case 1: /-ra/ remains unchanged in environments where the final syllable sound of the verb begins with after **s**, **b**, **f**, **y**, **j**, **g**, and **k** letters as in examples below:

Ka kasi (to cry)	Kasira (cried)
Ka latubi (to repent)	Latubira (repented)
Ka sɔsɔ (to contradict)	sɔsɔra (contradicted)
Ka fofo (to pull / drag)	fofora (pulled/ dragged)
Ka lajɛ (to see)	lajɛra (seen)
Ka tobi (to boil)	tobira (boiled)

Taara	
↙	↘
Taa	ra

The table below presents one example for each case in which *-ra* remains unchanged as *-ra*, depending on the phonological environment.

Table 1.

***-Ra* remains unchanged after s, b, f, y, j, g, k as onsets of the final syllable of the verbs**

Past tense morpheme <i>-ra</i>	Root verb	Past form	Meaning
/s/	Kasi (cry)	Kasira	Cried
/b/	Latubi (repent)	Latubira	Repented
/f/	Fofo (pull/drag)	Fofora	Pulled
/y/	Kalaya (heat)	Kalayara	Heated
/j/	Lajɛ (see/observe)	Lajɛra	Seen
/g/	Sigi (sit down)	Sigira	Sat down
/k/	Tuku (link)	Tukura	Linked

As presented, *-ra* remains *-ra* when followed by the following letters at the beginning of the last syllable sound of the verb: s, b, f, y, j, g, and k. For example, “Kasi” is composed of two syllables: “Ka” (first syllable) and “si” (last syllable). The last syllable begins with “s”. So, in this verb, the past tense will be: kasira (cried). It is the same for all the stated letters (b, f, y, j, g, k) at the beginning of the last syllable of the verb.

Case 2: */-ra/* changes to */-na/* when the final syllable sound of the verb begins with **n, m, ɲ, ŋ**, letters and **after nasalised vowels (an, -en, -ɛn, -in, -on, -ɔn, and -un)** as in examples below:

Ka na (to come)	nana (came)
Ka dimi (to get angry)	dimina (got angry)
Ka bin (to fall down)	binna (fell down)
Ka fin (to darken)	finna (darkened)
Ka kalan (to learn)	kalanna (learned)

The table below presents one example for each case in which *-ra* changes to *-na* depending on the phonological environment.

Table 2.

-Ra shifts to *-na* after n, m, ɲ, ŋ as onsets of the final syllable of the verb and after nasalised vowels (an, -en, -ɛn, -in, -on, -ɔn, and -un)

Past tense morpheme -ra	Root verb	Past form	Meaning
/n/	Na (come)	Nana	Came
/m/	Taama (walk)	Taamana	Walked
/ɲ/	Sipɛ (scratch)	Sipɛna	Scratched
/ŋ/	Segin (return)	Seginna	Returned
/an/	Siran (feel afraid)	Siranna	Felt afraid
/en/	Bilen (get red)	Bilenna	Got red
/ɛn/	Yɛlɛn (open)	Yɛlɛnna	Opened
/in/	Min (drink)	Minna	Drank
/on/	Bon (shoot)	Bonna	Shot
/ɔn/	Sɔn (accept)	Sɔnna	Accepted
/un/	Dun (eat)	Dunna	Ate

In Bamanankan, vowels can be nasalised and influence the preceding sounds. Birds et al (1977) identified the following nasalised vowels: -an, -en, -ɛn, -in, -on, -ɔn, and -un. So, in the cases of nasalised vowels, -ra (basic form) changes to -na even though they the last syllable sound begins with phonemes that normally make -ra shifted to -la or remained -ra as in examples below:

San (to buy) → sanna (bought)

In the above verb, the syllable sound begins with s, which means that it should be -ra according to the rules. It is not so, because despite that the syllable sound begins with an s, but it ends in a nasalised vowel -an which shifts immediately the preceding sound to a nasal sound. Another example can be that of:

Segin (to return) → seginna (returned)

Similarly, according to the stated rules, since the last syllable sound of the verb begins with g, it should be shifted to -ra instead of -na, but there already exists a nasalised vowel which nasalised immediately -ra.

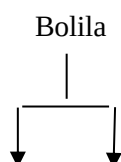
Therefore, in order -ra to change to -na, there are two conditions:

- ✓ The first condition is when the last syllable sound begins with n or m, ɲ, ŋ -ra shifts to -na.

The second condition is when the verb ends nasalised vowels like -an, -en, -ɛn, -in, -on, -ɔn, and -un.

Case 3: /-ra/ changes to /-la/ when the final syllable sound of the verb begins with **r, t, w, c,** and **l** letters as in examples below:

Ka kuru (to curl)	kurula (curled)
Ka tɔrɔ (to give birth)	tɔrɔla (gave birth)
Ka boli (to run)	bolila (ran)
Ka yiriwa (to prosper)	yiriwala (prospered)
Ka dagakolonci (to destroy)	dagakoloncila (destroyed)

Boli la

(run) (Past tense morpheme: P.T.M)

The table below presents one example for each case in which *-ra* changes to *-la* depending on the phonological environment.

Table 3.

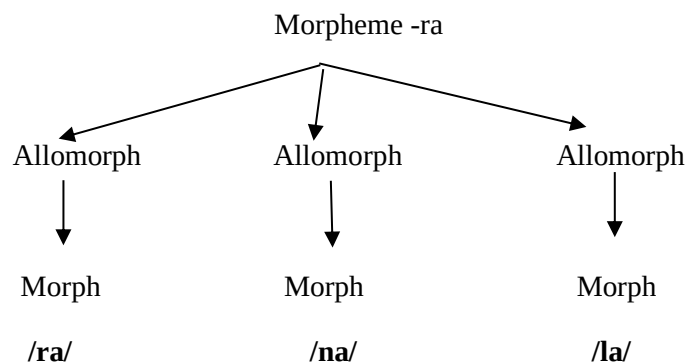
-Ra shifts to -la after r, t, w, c, l as the onset of the final syllable of the verb

Past tense morpheme -ra	Root verb	Past form	Meaning
/r/	Turu (plant)	Turula	Planted
/t/	Mankutu (praise)	Mankutula	Praised
/w/	Yiriwa (prosper)	Yiriwala	Prospered
/c/	Dagakolonci (destroy)	Dagakoloncila	Destroyed
/l/	Fili (throw)	Filial	Threw

From the above the tables, we can infer that the past tense morpheme */-ra/* in Bamanankan has three allomorphs: */-ra/*, */-na/*, and */-la/*. The shift from */-ra/* to */-na/* in verbs ending (phoneme at the beginning of the last syllable) in nasal sounds (n, m) suggests nasal harmony, a common phonological process in Bamanankan. The shift from */-ra/* to */-la/* in verbs ending in r, t, w, c, l may be due to approximant harmony, where */r/* is influenced by surrounding sounds.

An allomorph is usually identified as the basic allomorph, and criteria should be observed before deciding which allomorph should be considered as the basic allomorph. According to Nida (1949 p.45) “the basic allomorph is defined in terms of three characteristics: statistical predominance, productivity of new formations, and regularity of formation”. To put it simply, in order to decide which allomorph should be considered as a basic allomorph, one should consider the frequency of occurrences of the allomorph. If an allomorph occurs more than the others in different contexts can be one of the criteria. Furthermore, one should also consider the predominance of the allomorph. So, in the case of Bamanankan, *-ra* is considered as the basic allomorph in the sense that it remains unchanged in after a great number of phenomes than the others. For example, it remains unchanged after six (07) letters which are **s, b, f, y, j, g,** and **k** compared to *-na* after the letters **n, m, p, ŋ** and nasalised vowels, and to *-la* after five (05) letters which are **r, t, w, c,** and **l**. Furthermore, the number of verbs to which *-ra* occurs is higher than the other allomorphs.

Bamanankan past tense allomorphs

DISCUSSION

This study has demonstrated that Bamanankan past tense is realised in three forms called allomorphs: **-ra**, **-na**, and **-la**. The morph **-ra** is identified as the basic form, and the choice of the allomorph is determined by the “onset of the final syllable of the verb stem”. Specifically:

-na appears when the final syllable begins with **n, m, g, ɲ, ɲ**, and nasalised vowels.

-la appears when the final syllable begins with **r, t, w, c, l**.

-ra being the basic form, remains unchanged when the final syllable begins with **s, b, f, j, g** and **k**.

These findings refine the earlier assumption that allomorphs can be phonologically conditioned in the sense that it is the beginning sound phoneme that determines which form should appear. Thus, this reveals that Bamanankan’s past tense morphology is sensitive to onset consonants, acknowledging theories that morpheme selection can be driven by phonotactic constraints rather than purely grammatical rules. Bamanankan exhibits a unique “onset-sensitive allomorphy”, which is less commonly documented in African languages. Compared to previous descriptions of Bamanankan morphology, this study provides a more systematic explanation for past-tense suffixation. In sum, this study has uncovered a systematic pattern of past-tense allomorphy in Bamanankan, where the suffix choice depends on the onset of the final syllable rather than the final segment of the verb root. These findings contribute to both Bamanankan linguistics and broader phonology theory, highlighting the importance of onset-sensitive morphology.

Rules for Bamanankan Past Tense Allomorphy

To facilitate the teaching and learning of Bamanankan past tense formation, this section outlines the phonological rules governing the use of the past tense allomorph **-ra** and its variants. Based on the analysis of verb-final syllable sounds, three consistent patterns were identified in the distribution of **-ra**, **-na**, and **-la**. These patterns reflect the natural phonological processes that occur to ensure ease of pronunciation and phonetic harmony. The rules presented below offer a simplified and systematic guide for learners to accurately apply the appropriate past tense form based on the phonological environment of the verb.

Case 1: /-ra/ remains unchanged

Use **-ra** when the verb's final syllable begins with one of the following consonants:

s, b, f, y, j, g, k

Rule: No change is needed. Attach **-ra** directly to form the past tense.

Case 2: /-ra/ changes to /-na/

Use **-na** when the final syllable of the verb:

- Begins with a nasal consonant: **n, m, ɲ, ɲ**
- Follows a nasalized vowel ending: **-an, -en, -ɛn, -in, -on, -ɔn, -un**

Rule: Replace **-ra** with **-na** in nasal environments for smoother pronunciation.

Case 3: /-ra/ changes to /-la/

Use **-la** when the final syllable begins with one of these consonants:

r, t, w, c, l

Rule: Replace *-ra* with *-la* to maintain phonological harmony in these contexts.

CONCLUSION

This study set out to investigate the phenomenon of allomorphy in Bamanankan, specifically focusing on the realization of past-tense suffixation. The primary research question sought to identify and analyze the conditions under which different allomorphic forms (*-ra*, *-na*, *-la*) appear and their implications for Bamanankan morphology and phonology. The findings reveal that Bamanankan past tense is realized through three allomorphs: *-ra*, *-na*, and *-la*. The choice of the allomorph is determined by the onset of the final syllable of the verb stem: *-na* appears when the final syllable begins with *n*, *m*, *ɲ*, *ŋ* and nasalized vowels; *-la* appears when the final syllable begins with *r*, *t*, *w*, *c*, *l*; and *-ra* remains unchanged when the final syllable begins with *s*, *b*, *f*, *j*, *y*, *g*, *k*. This study refines previous assumptions by demonstrating that allomorph selection is phonologically conditioned by the onset consonant rather than purely grammatical or morphological rules. The concept of "onset-sensitive allomorphy" uncovered in this study contributes to a more systematic understanding of Bamanankan past-tense morphology and aligns with broader phonological theories on phonotactic constraints.

The implications of this research extend to both linguistic theory and practical applications. The study enhances our understanding of morphophonemic processes in Mande languages, offering insights into how phonological structure influences morpheme selection. Additionally, the findings may have practical applications in language documentation, linguistic education, and computational linguistics, particularly for developing accurate models of Bamanankan morphology in natural language processing. Despite its contributions, this study has certain limitations. The data were primarily based on elicitation and existing literature, which may not fully account for dialectal variation in allomorph selection. Additionally, the study did not explore phonetic realizations in natural speech, where further nuances may emerge due to connected speech phenomena.

Future research should expand upon these findings by examining a broader range of Bamanankan dialects and employing instrumental phonetic analysis to investigate the fine-grained details of allomorphic variation. Additionally, psycholinguistic studies on native speakers could offer insights into cognitive processing and acquisition of allomorphs. In conclusion, this study provides a systematic account of past-tense allomorphy in Bamanankan, demonstrating that suffix choice is conditioned by onset consonants. These findings contribute to both theoretical and applied linguistics, highlighting the complexity and structure of Bamanankan morphology while paving the way for future studies on language variation and phonological constraints.

REFERENCES

- Akmajian, A., Demers, R. A., Farmer, A. K., & Harnish, R. M. (2010). *Linguistics: An introduction to language and communication* (6th ed.). MIT Press.
- Aronoff, M., & Fudeman, K. (2011). *What is morphology?* Wiley-Blackwell.
- Bird, C., Hutchison, J., & Kanté, M. (1977). *An ka Bamanankan kalan: Beginning Bambara*. Indiana University Linguistics Club.
- Booij, G. (2005). *The grammar of words: An introduction to linguistic morphology*. Oxford University Press.
- Cao, P. (2023). Distinction and examples of morpheme, morph, and allomorph in English linguistics teaching. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, 677, 323–331.
- Haspelmath, M. (2019). The morph as minimal linguistic form. *Morphology*, 30(2), 117–134. <https://doi.org/10.1007/s11525-019-09344-4>
- Kilbury, J. (1973). The emergence of morphophonemics: A survey of theory and practice from 1876 to 1939. *Lingua*, 33, 235–252.
- Lieber, R. (2009). *Introducing morphology*. Cambridge University Press.
- Rahman, T. (2010). *Linguistics for beginners: Basic concepts*. Oxford University Press.
- Tokar, A. (2012). *Textbook in English language and linguistics (TELL)* (Vol. 5). Peter Lang.
- Wardhaugh, R. (1972). *Introduction to linguistics*. McGraw-Hill.

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Geliş tarihi:22.11.2025

Kabul tarihi:28.12.2025

Yayın Tarihi:31.12. 2025

Doi:10.5281/zenodo.18076739

Cilt/Sayı:3/2

Yayın dönemi: Kış

Sayfa: 133-141

Atıf: Ocak, N. (2025). Ev Emeği ve Görünmez İşçilik Bağlamında Tahsin Yücel'in *Kumru ile Kumru* Romanının Değerlendirilmesi. *Disiplinlerarası Dil ve Kültür Çalışmaları*, 3(2), 133-141.

Ev Emeği ve Görünmez İşçilik Bağlamında Tahsin Yücel'in *Kumru ile Kumru* Romanının Değerlendirilmesi

Neslihan OCAK

Doktora Öğr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, tezcanneslihan@gmail.com

ORCID: 0009-0008-4080-101X

ÖZET

Bu çalışma, erkek/kadın hiyerarşisinin dışında, kadın öznesinin hemcinsleriyle kurduğu hegemonik ilişkinin sınır ve alanlarına odaklanmaktadır. Bu odaklanma, feminist kuram çerçevesinde toplumsal cinsiyet kodları özelinde gerçekleştirilmektedir. Çalışma, ev, aile ve kadın kavramları üzerinden sosyolojik kodların feminist perspektif göz önüne alınarak açıklanma çabasının bir sonucudur. Tahsin Yücel'in "Kumru ile Kumru" adlı eserinden hareketle özne, iktidar, kimlik bağlamında sosyal statüler ve çevre kurguları incelenmiştir. Temizlik işçisi olarak çalışan Kumru ile temizliğe gittiği orta sınıf kadınların ilişkilerini belirleyen ve farklılıkları açığa çıkaran nedenler romandaki ilişkilerden hareketle ele alınmıştır. Kadınlık kurguları, erkek/kadın ikilemini oluşturduğu gibi kendisini diğeri üzerinden tanımlamakta ve söylem pratikleri üretmektedir. Dolayısıyla ortaya çıkan farklılık iktidar odaklarını işaret etmektedir. İktidar, çevrenin konumlanışına göre yeni söylem pratiklerine dönüşmektedir. Ev işi ve el emeği ürünlerinin görünmezliği bu pratiklerin iktidar kurgularında gizlenmektedir. Sonuç olarak, romandaki Kumru karakterinden yola çıkarak iktidar odakları ve Kumru'nun var olma, kendini gerçekleştirme süreci değerlendirilmiştir. İşçi sınıfının ve orta sınıfın sınırlarında gezinen Kumru'nun iktidar söylemlerini aşamaması ve durumu anlamlandıramaması roman boyunca işlenmiştir. Bu sınırları oluşturan hiyerarşik ilişkiler incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Kadın, Hiyerarşi, Kimlik, Ev işi, İktidar.

An Evaluation of Tahsin Yücel's *Kumru ile Kumru* in the Context of Domestic Labor and Invisible Work

ABSTRACT

This study focuses on the boundaries and domains of the hegemonic relationship that the female subject establishes with her peers, outside the male/female hierarchy. This focus is carried out within the framework of feminist theory, specifically through social gender codes. The study is the result of an effort to explain sociological codes through the concepts of home, family, and woman, taking a feminist perspective into account. Based on Tahsin Yücel's work *Kumru ile Kumru*, social statuses and constructions of environment are examined in the context of subject, power, and identity. The reasons that determine the relationships between Kumru, who works as a cleaning worker, and the middle-class women whose houses she cleans, and that reveal their differences, are addressed through the relationships presented in the novel. Constructions of femininity, while forming the male/female dichotomy, define themselves through the Other and produce discursive practices. Therefore, the emerging difference points to centers of power. Power is transformed into new discursive practices according to the positioning of the environment. The invisibility of domestic labor and products of manual labor is concealed within the power constructions of these practices. In conclusion, based on the character of Kumru in the novel, centers of power and Kumru's process of existence and self-realization are evaluated. Kumru's inability to overcome power discourses and to make sense of her situation, while moving along the boundaries of the working class and the middle class, is addressed throughout the novel. The hierarchical relations that constitute these boundaries are examined.

Keywords: Woman, Hierarchy, Identity, Domestic Labor, Power.

GİRİŞ

Kadın, toplum pratiklerinde genellikle ikincil bir konumda değerlendirilmiştir. İktidar, güç kavramı çerçevesinde kendisini gerçekleştirirken farklı seçenekleri ötekileştirerek görünürlüğünü arttırmıştır. Böylelikle toplumsal cinsiyet eşitsizliği, iktidar odakları ve idealleri bağlamında kendi yapısını kurmuştur.

Kadının ikincil bir konuma yerleştirilmesi tarihsel süreç boyunca yaşanmış bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Kùltürler arası farklılıklara ve toplumsal yaşamda gerçekleşen dinamiklere bakıldığında dahi kadının ötekileştirilmesi, erkek cinsine nazaran baskıcı dinamiklerin odağına yerleşmesi söz konusu olmaktadır. Toplumlar, bu süreci yaşam dinamiklerinde, kùltür aktarımlarında, edebî eserlerde farkında olarak ya da farkında olmaksızın yeniden üretmektedirler.

İktidar, sarmal bir yapılanma ile kendi gerçekliklerini yeniden ve katmanlara ayırarak kurgulamaktadır. Kurgu, kadın ve çocukları ötekileştirirken kendi içerisinde hiyerarşik bir yapılanmaya da yol açmaktadır. Güçlü, uyumlu, titiz, sevecen gibi sıfatlar kadınlık kurgularının sistematik oluşumunu gözler önüne sermektedir. Kadın dünyasında gerçekleşen bu yapılanma, kùltürel konum, maddi imkânlar vb. durumlarla güç odaklarını oluşturmaktadır.

Makalede, Tahsin Yücel'in Kumru ile Kumru adlı eserinden hareketle aile içerisinde toplumsal cinsiyet rollerinin Kumru karakteri üzerinden nasıl tanımlandığına ve ücretli ev emeğinin kadınlar arasında kurulan ilişkiyi nasıl dönüştürdüğüne değinilecektir. Toplumsal cinsiyet yazını, erkek ve kadın olgularının toplumsal kodlamalarına odaklanırken kadınlar arasında oluşan hiyerarşik yapıya yeterince değinmemektedir. Bu bakımdan kadınlar arasında oluşan otoriter yapının kodları belirginleşmemektedir. Makale, kadın işverenlerin, işçi ile kurduğu bağlamlara odaklanarak kodların çözümlenmesine yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Buradan hareketle makalenin birinci kısmında feminizm ve toplumsal cinsiyet okumalarının tarihsel süreci ve bugünün kodlarını doğru anlayabilmek adına teorik çerçeve çizilecektir. Ardından ikinci ve üçüncü bölümlerde kadın emeğinin söz konusu eserlerdeki görünüşleri ve kadınlık kurgularının nasıl ortaya çıkarıldığı incelenecektir.

Kadının Ev İçi Emeğinin Görünmez Kılınışı

Türk toplumlarında, ev işlerinin kadınlar tarafından yapılması yaygın bir kùltür olarak karşımıza çıkmaktadır (Karakaya, 79). Bu kùltür kodları, tarihsel süreç içerisinde toplum yapısının patriarkal/ataerki tarafından yeniden üretilmesi sebebiyle süregelmektedir. Kadın, biyolojik farklılıklar, fiziksel güç ve erkek hegemonyası üçgeninde konumlandırılmış bir özne olarak ifade edilmektedir. Kadın öznesi etrafında çizilen sınırlar, değişen toplum dinamikleri ile yeniden belirlenmektedir ve üretilmektedir (Yazgan, 189-190). Kadın, toplum denkleminde ev içi emeğinin görünmediği ve aile ile kopmaz bağları olan bir varlık olarak ifade edilebilmektedir. Sosyal yapıda fark edilen ve roman boyunca değerlendirilen kadınlık kurguları feminist mücadele ile birleştirilerek ifade edilmeye çalışılacaktır.

Neoklasik yaklaşımda kadın, erkeklere nazaran aldığı düşük eğitim ve doğurganlık özelliği sebebiyle çalışma hayatında yer edinememektedir. Bu yaklaşım, işgücü piyasalarını birincil ve ikincil olarak gruplandırmaktadır. Birincil piyasalar, maddi karşılığı yüksek işleri kapsarken ikincil piyasalar, bilgiye dayanmayan ve böylelikle değer üretiminde alt katmanlarda yer alan işleri kapsamaktadır (Dedeoğlu, 139). Erkeklerin aldıkları eğitim yüksek ücretli işlerde istihdamını sağlarken kadınların çocuk bakımı ve düzenin devamı için evle ilişkilendirilmeleri söz konusu olmaktadır. Bu düzende kadın, iş hayatında yer edinebilmesine rağmen öncesinde üstlendiği görev ve sorumluluklardan feragat edememektedir.

Marksist yaklaşımda ise kadının ötekileştirilmesi, mülkiyete dayandırılmaktadır (Erdoğan, 46). Erkeklerin varis yoluyla mülkiyetlerini kendi çocuklarına bırakma arzusu kadınların bedenlerinin ve cinsiyetlerinin denetlenmesini gerekli kılmaktadır. Denetim, hiyerarşik bir yapının anahtarı olan bir kelime olarak karşımıza çıkmaktadır. Denetçinin hükümrân olduğu bu sistemde denetlenen baskı altında bulunmaktadır. Buradan hareketle sistemin, kadına soyun devamlılığı görevini vermesiyle erkeğe dışa dönüklük ve sosyal hayatta var olma özelliklerini kazandırmaktadır, demek mümkündür. Erkek, evin geçimini sağlamak adına dış dünya ile etkileşimde bulunurken kadın, çocukların bakımının yanı sıra ev işleri ile de meşgul olmaktadır. Marksist sistemde, ev işlerine harcanan emeğin, sistematik bir karşılığı bulunmamaktadır. İşçi, emeğinin karşılığı olarak çıkardığı ürünü maddi bir değerle değiştirmektedir fakat ev kadını, yaptığı işleri bir başka “değer” ile mübadele edememektedir. Bu da ev içi emeğini görünmez kılmaktadır. Neo Marksist yaklaşıma göre, ev işleri kullanım değeri üretmekte ve değişim değerine dönüştürülemez. Bunun yegâne sebebi mülkiyet değil, kadınların mahrem bir alanda erkek hegemonyası ile sınırlandırılmış olmalarıdır.

Feminist yaklaşım, bu olguyu özel alan/kamusal alan ile ifade etmektedir. Özel alan, kadınların, kamusal alan ise erkeklerin alanı olarak ifade edilmektedir (Erdoğan, 35-59). Özel alan, ailenin mahremiyetinin korunduğu bir kale olarak görülmektedir. Biyolojik olarak doğurganlık özelliğine sahip olan kadın, çocuğunu içeride ve dışarıda beslemek ve düzenini oluşturmakla görevli tutulmuştur. Erkek ise kadını ve çocuğu oluşabilecek tehlikelere karşı koruyan bir varlık olarak sosyal yaşamın ortasında bulunmuştur. Bu bakımdan özel alan kadının biyolojik güç/güçsüzlük dengesi ile oluşturulmuştur, demek mümkündür (İnce 2015, 137). Bu alanda kadın, evi çekip çevirerek aile üyelerinin bir arada yaşamasını sağlayan bütünleştirici bir unsur olarak algılanmaktadır. Geleneksel Türk toplum yapısında da aynı bakış açısı hâkimdir. Kadın, becerikli, hamarat, on parmağında on marifet bir kişi olarak tanımlanmakta ve bu özellikler yüceltilmektedir. Nitelikleri bakımından üstün olan kadın, iyi bir yuvanın habercisidir. Buradan hareketle ailenin temelinde kadın figürünü görmekte ve kadının ev ile ilişkilendirildiğine tanık olmaktadır. Kadının bu özverisine rağmen evde son sözü söyleme hakkı ise her zaman erkeğe aittir (Günindi Ersöz, 174).

Ev, kadının sınırlı özgürlük alanı olarak tanımlanabilmektedir. Her ne kadar evin reisi erkek olsa da kadın, derleyen vasfıyla eve dair düzene karar verebilmektedir. Bu da kadına sınırlı da olsa bir özgürlük alanı açmaktadır. Evin eşyasına, eşyanın kullanım biçimine, yemeğin yapılışına ve sunuşuna genel olarak kadınlar karar vermektedirler. Kadınların özel alanın sorumluluklarını yüklenmesiyle beraber mahremiyet alanının da taşıyıcısı olmaları söz konusudur. Düzenli bir ailenin kurulması kamusal alanda erkeği de yücelten bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla kadın, erkek hiyerarşisi tarafından yeniden tanımlanmakta ve denetlenmektedir.

Ev işlerinin kadının sorumluluğuna devredilmesi geleneksel bir aktarım olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadınlar, erkek çocuğunun sosyal açıdan gelişmesini sağlamak adına, onu, özverili bir biçimde yetiştirirken kız çocuklarına genel olarak ev düzeni ve bakımı üzerine de eğitim vermektedirler. Böylelikle ev işleri, geleneksel toplum düzeninde sorgusuz kabul görmüş bir düşünce sistemine oturtulmuştur. Bu da “kadın işi” ve “erkek işi” olarak toplumsal bir ayrıma yol açmaktadır. Kadın işi olarak nitelendirilen işler genellikle kadının ev ile kurduğu bağın sorumluluklarının doğurduğu bir sonuçtur. Kısacası ev işleri, her kadının üstlenmesi gereken sorumluluklar olarak algılanmaktadır. Ayrıca kadın, kendi aile huzurunu korumak adına ev işlerini “sevgi” temelli gerçekleştirmektedir (Bora 2010, 10).

Edebî metinler, erkek ve kadın kurgularını yeniden işleyerek ve dönüştürerek okuruna sunmaktadır. Eserlerde gerçek hayatın doğal akışına yer verilmesi, yazının dönemsel bilgilerini günümüze aktarırken toplumsal normları da göz önüne sermektedir. Olay örgüsünün hayatın dinamiklerinden esinlenilerek oluşturulduğu roman kurgularında, topluma ayna tutmaya çalışan yazar, ters okumalarla dönem eleştirisini de eserinde barındırmaktadır. *Kumru ile Kumru* adlı eserde, toplumun sosyolojik yapısı olay

örgüsüyle birleştirilirken orta sınıf ve alt sınıf kadınlarının sınır ve algılarına da değinmektedir. Toplumsal cinsiyet okumalarını erkek-kadın kıskacından kurtararak kadın-kadın hiyerarşisine yönelten yazar, emeğin görünmez kılınışını ortaya koymaktadır.

Aile, Koca ve Kader Üçgeninde Bir Kadın: Kumru

Tahsin Yücel'in *Kumru ile Kumru* adlı romanı ilk defa 2005 yılında Can Yayınları tarafından basılmıştır (Doğanay, 52). Modern dünyanın ürettiği tüketim kültürü içerisinde toplum dinamiklerini inceleyen eser, kadının birey olarak kendisine yer edinme çabalarına da dikkat çekmektedir. Yayınlandığı tarihten itibaren eser hakkında yapılan incelemeler, tüketim kültürü üzerine ya da Kumru'nun Gustave Flaubert'in *Madame Bovary* isimli eserindeki karakterle bütünleşmiş bovarizm incelemelerine dayanmaktadır. Metnin ters okumasında açığa çıkan toplumsal cinsiyet örüntülerine ve bu bağlamda kadın-kadın ilişkilerinden doğan hiyerarşiye değinen çalışmalar bulunmamaktadır. Bu bakımdan çalışmada, kadın emeğinin görünmezliğine değinirken sınıfsal kodlamaların kurduğu yapı da incelenmeye çalışılacaktır.

Romanın *Kumru ile Kumru* adlı başlığını incelediğimizde aynı isme sahip iki öznenen bahsedildiği izlenimini almaktayız. Yazar, romanın ilk sayfalarında okurun yaşadığı ikilemi aydınlatırken Kumru'nun içerisinde yaşadığı varlık sorgusunun roman boyunca neden devam ettiği bilgisini de okura sunmaktadır.

Kumru doğmadan üç ay önce vefat eden kız kardeşinin kimliği, nüfus kayıtlarından henüz silinmemiştir. Bu sebeple yeni doğan kız çocuğuna isim konulması yerine henüz kaydı silinmeyen ve iki buçuk yaşında vefat eden kardeşin kimliğinin kullanılması aile tarafından uygun görülmüştür. Kumru, büyüdüğü vakit bunu sorgulamış ve buna bir türlü anlam verememiştir. Anne ve babanın, çocuğun sorgulamasını hoş görmeyip cevapları geçiştirmesiyle Kumru, ilk gençliğinde akıl aldığı Meryem ebeye durumu sormuş fakat ondan da açıklayıcı bir cevap alması mümkün olmamıştır (Yücel 2016, 14-15). Böylelikle doğar doğmaz iki buçuk yaşında olan Kumru, ablasının mı iki kez doğduğunu yoksa kendisinin mi hiç doğmamış bir çocuk olduğunu bir türlü anlamlandıramamıştır. Kumru, ailesi tarafından varlığı kabul edilmemiş birey olduğunu kabul etmekte zorlanmaktadır ve bu da bir anlam karmaşasına yol açmaktadır.

Yazar, eserine verdiği *Kumru ile Kumru* adlandırmasıyla isim sembolizmini de kurmaktadır. Kumru karakteri varlığını anlamlandırma çabasını kendisinden önce doğmuş kardeşini kabullenerek ortaya koymakta ve roman boyunca taşıdığı bu ismin anlam karmaşasını hayatına yansıtmaktadır. Ancak doğmuş olduğu çevre, karakterin sorgulamalarını baskı altına alarak değersizleştirmekte ve iki kız çocuğunun kaderini birbirine bağlamaktadır. Bu bağlamda tek bir kimlikle özdeşleştirilen kardeşler, varlık-yokluk ikileminde değersizleştirilmiş ve yok sayılmıştır (Göğercin, 8) Bir kuş adı olan Kumru, ait olduğu yeri arayan göçmen kuş imgesi ve narinliğiyle de karakterle bütünleşmektedir. Kuş, ömrü kısa bir varlık olarak ölümü çağrıştırırken “ölü abla”nın adının karaktere verilmesi de romanın sonuna gönderme yapmaktadır (Göğercin, 8). Yücel, karakterlerine verdiği diğer isimlerle de sembolizmini devam ettirmektedir. Kumru'nun kocası Haydar Yarma, eşinin naifliği karşısında kaba, anlayışsız ve iri yarı bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ataerkil bir ailede yetişen Kumru, erkek kardeşlerinin imtiyaz sahibi olduğu bir yoksulluğu deneyimlemiştir. Bir çocuk olarak çevresini anlamlandırmaya ve anlamaya çalışan Kumru, “Kız kısmı da böyle şeyler düşünür mü, bir tahtan mı eksik ne senin?” (13) itirazlarıyla karşılaşmaktadır. Toplum, “kız kısmı” hitabıyla ötekileştirdiği, yetişen genç kızları haram/helal kıskacında baskılamaktadır. Kumru, okumayı istemesine rağmen bu duvarda kalacaktır. Nitekim Kumru'nun yetiştiği çevreye göre kızın okula gitmesi ya da okulda öğretilenleri öğrenmesi günah sayılmaktadır (15). Şiir ezberleme, ifade özgürlüğü, kendi hayatı hakkında karar verme yetisi yasaklanan Kumru için güzel oluşunun dile getirilmesine aldanıp, bu düşünceye kapılması da günahdır. Dinin toplumun çözümleyemediği ve anlamlandıramadığı noktalarda kullanılması, bireyler tarafından kutsal algılanıp sorgulamaya kapalı olması sebebiyledir. Kumru'nun sorgulamaları bu alana taşındığı anda tüm sorgulamalar yerini sorgusuz

kabule bırakmaktadır. Böylelikle Kumru, dogmatik inançlarının gölgesinde öz değerini alçaltmakta ve çevresine sıradan olduğu bilgisini yaymaktadır.

Ailesi tarafından istekleri ve varlığı görmezden gelinen Kumru, ancak abisinin evlendirilmesi söz konusu olduğunda hatırlanacaktır. Abisinin düğün masraflarının karşılanması Kumru'nun başlık parası ile mümkün olacaktır. Bu sebeple İstanbul'da kapıcılık yapan köylüsü Haydar Yarma ile Kumru'nun evliliği söz konusu olacaktır. Baba, kızıyla bu düşüncesini paylaştığında Kumru “Sen ne dersen, o olur” (12) ifadesiyle kararı aileye bırakacaktır. Kumru, evliliğinden itibaren İstanbul'da yaşamaya başlayacaktır. Burada, köye nazaran hayatını kolaylaştıran elektriği hatta evinde suyu akan çeşmesi bulunmaktadır. Bunun dışında Kumru'nun hayatı yalnızca bir mekân değişikliğinden ibaret kalacaktır. Kendisiyle konuşmayan, şakalaşmayan eşinin kötü yanlarından biri kokması ile horlaması olacaktır. Bunu da Haydar Yarma “Erkek adam kokar da horlar da. Sok bunu kafana! Alış artık!” (23) itirazıyla normalleştirecektir.

Kumru ile Haydar Yarma'nın evliliğinden Hakan ve Sultan adında iki çocukları olur. Sultan, duyduğu sesleri tekrar yoluyla kullanan fakat anlamı ve derinliği hakkında bilgi sahibi olmayan bir çocuktur. Çocuğun bu hastalığını kabullenmek Haydar Yarma için kolay olmaz. Bu sebeple işini aksatan ve kumar bağımlılığı kazanan Haydar, Kumru'nun çalışmasını talep eder. İlk olarak Haydar Yarma'nın aksattığı işleri yaparak çalışan Kumru, daha sonra ev temizliğine gitmeye başlar. Kumru'nun çalışma hayatına başlaması kendi iradesi ile gerçekleşmediği gibi emeğinin karşılığı olan parasına da kocası tarafından el konulur.

Kumru, doğumundan itibaren yaşadığı aile içerisinde “değer” görmemiş bir varlık olarak yaşamını sürdürürken başlık parası ile erkek kardeşinin evliliğini mümkün kılmış ve böylelikle soylarının devamını sağlayan alışveriş nesnesine dönüşmüştür. Ev işlerinde annesine yardımcı olarak yetiştirilen Kumru'nun ataerki için sağlayacağı son kazanç evlilik yoluyla getireceği başlık parası olarak ifade edilebilir. Bu bakımdan kız çocuğu olarak yaşamda etkin olmasını sağlayacak sosyal ve kültürel faaliyetler yasaklanmış ve evlilik sorgusuz kabule dönüşmüştür. Küçük bir köyde kız çocuğu olarak yetişip İstanbul'da bir kapıcının eşi vasfına ulaşan Kumru, ataerkinin kadın üzerine geliştirdiği dogmalar ve aileye duyulan sevginin bağıllığı kısıcında yaşadıklarını “kader” deyişiyle isimlendirmiştir.

Ücretli Ev Emeğinin Görünmezliği ve Kumru Yarma

Ücretli ev emeği, işçi ve orta sınıftan kadınların ortak paydada buluşmalarına olanak tanımaktadır. Bu sınıflandırma ilk olarak hiyerarşik yapıyı okuruna sunmaktadır. Orta sınıf kadının, toplum nezdindeki gücü ve işveren statüsü, beklentileri karşılanmadığında işçi sınıfı kadınları üzerinde tahakküm oluşturmaya sebebiyet vermektedir. Böylelikle ücretli ev emeğinin ırk, sınıf ve cinsiyet eşitsizliğini yeniden ürettiğini söylememiz mümkündür (Bora 2010, 74)

Kumru, köyden geldikten sonra kendisi gibi kapıcı eşleriyle bir sosyal alan oluşturmakta ve üst katlarda yaşayan insanlar bu çevreden uzak kalmaktadırlar. Sözlü bir kural gibi gerçekleşen bu yaşam alanlarının kendilerine has nitelikleri bulunmaktadır. Kapıcı eşleri bir sınıf ve sosyal ortam oluştururken apartmanların üst katlarında oturan orta sınıf kentli kadınlar başka bir sosyal ortamın gerekliliklerini yaşamaktadır. Bu ortamlar ilgileri, arzuları ve en önemlisi hayalleri ile birbirlerinden ayrılmaktadır. Farklılıklar, sınıfları sürekli olarak yeniden üretmekte ve sınırlarını çizmektedir. Bu durum, Bourdieu'nun “habitus” (alışkanlık, öznelleşmiş nesnellik) kavramı ile açıklanabilmektedir. Buna göre toplumsal algılar, belirli eylem ve grupların eşleşmesi yoluyla kurulurken özneye mantıksal bir çerçeve çizerek gerekçelerini anlamlandırmaktadır (Gür, 119). Böylelikle birey, çevresinin algılarını benimsemek yerine öznel bir düşünceye ulaştığı algısına kapılarak nesnel çoğunluğun bir parçasına dönüşmektedir. Buna göre, grupların beğenileri ve ortak noktaları sınıf kümesini oluşturmakta ve egemen grupların kapasiteleri, ayırım çizgilerini belirlemektedir (Bora 2010, 16). Kumru, bu durumu çalışmaya başladığı ilk anda yaşayacaktır. Haydar'ın işlerini aksatması ile apartmana çöp toplamaya

giden Kumru, apartman sakinlerinin “köylü parçası” (38) düşüncesi ile karşılaşacaktır. Apartman hanımları, Kumru’yu düşünce ikliminden uzak yalnızca işini yapmaya odaklı bir kadın olarak görmektedirler. 14 numarada oturan Okşan Hanım ise her defasında zili çalış tarzından dolayı Kumru’ya kızmayı kendinde bir hak olarak görmektedir. Kumru, bir çalışan olarak 14 numaraya hizmet etmek zorunda olduğu için karşılık vermemesi gerekmektedir. Kumru’nun kendisini açıklamaya çalışmasına sinirlenen Okşan Hanım, “küstah” söylemiyle Kumru’ya nereye ait olduğunu hatırlatır (38).

Kumru’nun Haydar’ın işlerinin yanı sıra temizlik için evlere gitmesi de eşinin zorlaması sebebiyle olacaktır. Temizlik işçisi olmak için herhangi bir eğitim sisteminin olmayışı ve işin hemen hemen ihtiyaç duyan herkes tarafından gerçekleştirilmesi de ücretli ev emeğini değersizleştirmektedir. Ücretli ev emeği, Kumru’da olduğu gibi genellikle mecburi maddi ihtiyaçların karşılanması sebebiyle olduğu için işçinin, işverene zarurî bir bağ ile bağlanmasına sebep olmaktadır. Aynı zamanda bu durum, sınırların işveren tarafından daha sert çizilmesine yol açmaktadır.

Ücretli ev emeği, özel alan olarak nitelendirdiğimiz evlerde gerçekleşmesi sebebiyle şeffaf bir sınırı işaret etmektedir. Buna göre bir ailenin özel yaşamını içeren mekân, işçi için maddi çıkar sağladığı bir kamusal alanı ifade etmektedir. Bu ikilemin sağladığı şeffaf alan, sınırların sürekli olarak yeniden üretilmesine ve davranış farklılıklarının oluşmasına sebebiyet vermektedir. İşveren kadınlar için, temizlik işçisi evin hanımı tarafından sağlanan düzende “şimdiyi sürüklemek”tedir (Bora 2010, 17-18). Bunun dışında aileyi birleştirici bir unsur olarak yemek yapmak, evin dekorasyonu, düzeni evin hanımına ait olmaktadır. Ev işçisi, sürekli olarak yinelenen ve yaratıcılık gerektirmeyen toz alma, süpürme, cam silme vb. işleri gerçekleştirir. Böylelikle evin hanımı, özel alanının mahremiyetini korur.

Kumru, temizlik için gittiği evlerde birbirine benzer muamelelerle karşılaşır. Ev hanımları, Kumru ile konuşmaktan ve sohbet etmekten imtina ederler. Konuşmalar genel olarak Kumru’nun temizlik konusunda bir hata yapmasıyla gerçekleşir. Ev hanımları, Kumru’ya hanımcılık yapmaktadırlar ancak Tuna Hanım, diğerlerinden farklı bir yaklaşımla Kumru’yu çalıştırır. Konuşkan, sevecen ve sıcakkanlı Tuna Hanım, Kumru ile sohbet etmektedir. Tuna Hanım’ın tavrını gördükten sonra Kumru, diğer ilişkilerini gözden geçirir ve üst sınıfa ait bir kadının yaşamına tanıklık eder. Bu tanıklık Kumru’nun hayranlığının Tuna Hanım olma arzusuna dönüşmesiyle farklı bir boyuta taşınır (Akpınar, 395).

Kumru, Behiye Hanıma temizliğe gittiği günlerden birinde her zaman olduğu gibi eski bir tabağa konulan “beyazpeynire, çilek reçeline, sarılığı bayatlığından kaynaklanıyormuş gibi bir izlenim uyandıran tereyağına, biri ucundan yenilmiş üç ekmek dilimine” (104) bakar ve bunları yemeden çöpe atar. Kumru ile Behiye Hanım arasında dolap temizliği sebebiyle geçen konuşmada evin hanımı, “İşini iyi yapmasan, hemen şimdi kovardım seni” (105) ifadesini kullanır. İşveren kadınların, ev işçiliğinde hiyerarşik bir ilişki geliştirdiğine ayrıca bu hiyerarşiyi kötü davranış, yok sayma ve tehditle güçlendirdiğine tanık olduğumuz Behiye-Kumru ilişkisinde Kumru, beklenmedik bir tavırla Behiye Hanım’ı şaşırtır. İşini bitirdikten sonra bir daha Behiye Hanım’a gelmeyeceğini çünkü onu sevmediğini dile getirir (105-106). Kumru, bu değişimdeki cesareti temizliğe gittiği Tuna Hanım ile geliştirdiği ilişkisinde bularak kendisini gerçekleştirme ve kendine değer verme konusunda değişim yaşamaktadır.

Kumru, Tuna Hanım’a temizliğe başladığında bu evin, gördüğü diğer evlerden farklı olduğunu anlamıştır. Tuna Hanım, evinde raf dolusu kitapları olan, Kumru ile bir misafir gibi ilgilenen, ona elleriyle kahve yapan, Kumru’nun çok güzel olduğunu her fırsatta dile getiren sıcakkanlı bir kadındır. Kumru, onun evini temizlerken hata yaptığı izlenimine kapılmadığı gibi yaptığı işten de bir ağırlık duymamaktadır (47-48).

Kumru ve Tuna Hanım’ın ilişkisi geliştikçe iki farklı sınıftan kadının ait olmadıkları dünyalara dair izlenimlerine tanık oluruz. Kumru, Tuna Hanım uzaklara baktığında memleketini düşlediği hissine kapılır ve onun adına üzüldür. Tuna Hanım’ın memleketinin İstanbul olduğunu öğrendiğinde de bu düşüncesine şaşırtır (47). Tuna Hanım, Kumru’nun güzelliği karşısında büyülenir ve bu güzelliğini ön plana çıkarmasına yardımcı olur. Kumru’yu yatak odasına ayna karşısına getiren Tuna Hanım, kendi

güzelliğini Kumru'ya seyrettirir (54-55). Aile yapısı içerisinde güzelliğin dillendirilmesi günah olmasına rağmen orta sınıf kadınları için güzellik açığa çıkartılması gereken bir özelliiktir.

Kumru, öğretmen, öğrenci olmadığı halde Tuna Hanım'ın neden bu kadar kitap okuduğunu anlamlandıramaz. Tuna Hanım, "Olduğum yerden başka yerde olmak için" cevabıyla Kumru'nun merakını gidermeye çalışsa da Kumru'nun bunu anlamadığının farkındadır. Kentli ve köylü sınıf yaşamının birleşimi olan bu ilişkide her şeye rağmen tanık oldukları hayatlar birbirine uzaktır. Kumru için okumak ancak bir meslek sahibi olmak ya da geçimini sağlayacak bir evlilik gerçekleştirmek için gereklidir, Tuna Hanım ise okumayı bir yaşam biçimi, tecrübe aktarımı olarak içselleştirmiştir. "Bourdieu'ya göre bireylerin ya da grupların arzu ve pratikleri, onların ayrı ayrı habituslarını biçimlendiren koşullara uygun olma eğilimindedir. İnsanların toplumsal hayattaki durumlarına ilişkin olarak "akıllıca" ya da "uygunsuz" diye yargılamaları, habitus damgasını taşır. Habitus, kendisinin üretildiği koşullarla tutarlı eylem, tutum ve algıları yeniden üretme eğilimindedir" (Bora 2010, 27-28). Kendi habitusundan Tuna Hanım'ın yaşam alanını gözlemleyen Kumru, bu yaşamı yavaş yavaş içselleştirme çabasına girecektir. Bu çaba onu, kendi habitusundan uzaklaştırırken ait olmak istediği alana da taşıyamayacaktır.

Tuna Hanım, için Kumru keşfedilmek için bekleyen bir değer gibidir ve o, bu kadar güzel bir kadının aynı derecede cahil kalabilmesine şaşırılmaktadır (119). Bir gün Kumru'yu yatak odasına çağırarak kendisine artık büyük gelen iç çamaşırlarını ona hediye etmek ister. Evlenirken ailesinden çeyiz olarak istediği "paçaları ilikli on uzun donundan" (16) tamamen farklı olan bu çamaşırları gördüğünde Kumru, "Bunları mı giyeceğim" diyerek cevap verir. Tuna Hanım, her kadının bu şekilde giyindiğini ifade etmesinden sonra kendisini örnek verir. Kumru, "Sen giyersin çünkü hanımsın" karşılığını vererek çamaşırları istemez (120). İşini bitirdikten sonra teklifini tekrarlayan Tuna Hanım'a, Kumru, biraz düşüneceği cevabını verir.

Kumru'nun Tuna Hanım'a benzeme tutkusu buzdolabıyla başlayarak devam etmektedir. Tuna Hanım'ın hediye ettiği çamaşırları geri isteyen Kumru, sosyal muhitinden daha farklı davranmaya ve giyinmeye başlayacaktır. Ayrıca Haydar ile ilişkileri de bu anlamda değişecektir. Kumru, Haydar'a isteklerini daha rahat bir şekilde dile getirebilecektir. Kumru'nun tutkuları, tutku nesnesine ulaştığında değerini kaybetmekte ve bir başka nesneye yönelmektedir. Bu nesneler genellikle Tuna Hanım'ın kullandığı nesneler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Haydar, eşinin değişimini fark ettikçe ailesine daha iyi bir yaşam sunmak için memleketlisi İsmail Bey'den başka bir iş ister. Bunun karşılığında İsmail Bey'in özel korumalığını üstlenir. İş değişimi ile Kumru'nun yaşamı tamamen değişmiş, çalışmasına gerek kalmamış ve çalıştığı evlerde gördüğü bütün nesnelere ulaşmıştır. Kapıcılık yaptıkları apartmanın 14 numaralı -Okşan Hanım'ın yaşadığı- daireye yerleşen aile, her akşam sohbet edip toplandıkları kapıcı ve eşlerinin bulunduğu ortamdan dışlanmışlardır. Kumru, kapıcı eşleri ve alt sınıf komşularla kurduğu sosyal çevresi için, akşamları toplanarak sohbet ettikleri biri olmaktan çıkmış ve 14 numaralı dairenin hanımı olmuştur.

Kumru, değişen hayatından sonra Tuna Hanıma gitmeye çekinmiştir. Yaşadığı değişimi nasıl anlatacağını bilememektedir ve zaman geçtikçe her şeyi olan ama hiçbir eşyasını kullanamadığı evinden sıkılır. Tuna Hanım'a giderek olanları anlatınca, iki kadın Kumru'nun evinde aletleri çalıştırır. Böylece Kumru, çamaşır, bulaşık makinesinin nasıl kullanılacağını öğrenir. Ardından oğlu Hakan'dan okuma yazmayı da öğrenen Kumru, Tuna Hanım'ın arabasının aynısından alarak eski işverenini ziyarete gider.

Tuna Hanım, arabayı gördüğünde Kumru'nun ona gösteriş yapmaya çalıştığını düşünerek sıkılır. Araba, Kumru karşısında her zaman üst kimlikle varlığını koruyan ve bu sebeple sürekli onu destekleyen Tuna Hanım'ı ve gündelikçisi Kumru'yu eşitlemektedir. Arabayı rahat bir sürüşle kullandığını gören Tuna Hanım için Kumru, artık "açgözlü" birine dönüşmüştür (258). Kumru'nun sonraki gelişlerinde soğuk

bir tavırla onu karşılayan Tuna Hanım, “Para her şeyi değiştiriyor, insanları bozuyor” (261) diyerek Kumru’ya karşı tavrını açıkça ortaya koyar.

Kumru, Tuna Hanım tarafından, temizlik işçisi olarak onun koruduğu bir bireyken sınıfsal sınırları yok etmeye başladığında samimiyetten uzaklaşan, görgüsüz bir kadın olarak ifade edilmektedir. Her fırsatta arkadaş olduklarını dile getiren Tuna Hanım için Kumru, kendi muhitinde iken değer kazanmaktadır. Kumru’nun güzelliği dahi o muhitte hoş olmayacak türden olduğu için özeldir. Bu bakımdan Tuna Hanımdan daha zengin olan Kumru’da üzülecek ve hoş karşılanacak insanî değerler kalmamıştır.

Roman boyunca yaşanan sınıfsal çatışmalar yalnızca üst kimlikle karşılaşan Kumru-Tuna Hanım cephesinde gerçekleşmemektedir. Aynı zamanda kapıcı eşleri ile arasına sınır çizen ve onlardan farklı olduğunu düşünen Kumru-kapıcı eşleri arasında da benzer çatışmalar oluşmuştur (Tunçer, 122). Roman kahramanı, hayranlık duyduğu üst kimlikle bütünleşemediği gibi kabul gördüğü alt kimlik tarafından da dışlanmıştır. Böylelikle okur, roman boyunca yaşadığı ikilemi anlamlandırmak zorunda bırakılmış karakterin varoluşsal çabalarının dünyanın gerçekliğiyle örülen duvarlarına çarpa çarpa yok oluşuna tanık olmaktadır.

SONUÇ

Bu çalışma bağlamında farklı kadınlık durumlarına ve aralarındaki hiyerarşik yapılanmaya dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Kadınlık kurguları, ırk, sınıf ve mekân kapsamında yeniden üretilmekte ve iktidar alanları oluşmaktadır. Bu alanlar bireyin seçimlerini farkında olmadan yönlendirirken yargılarının oluşmasına da sebebiyet vermektedir. Buna göre cümle aralarında kullandığımız sıfatlar, seçimlerimiz yaşanan sosyal çevrenin yani egemen olan gücün beğenilerinin çevresinde dolaşmaktadır.

Sevgi temelli gerçekleştirilmesi, herhangi bir vafsa sahip olmaksızın herkes tarafından yapılabilmesi ev işi emeğinin görünmez hudutlarını oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu da görünmez işçiliği karşımıza çıkarmaktadır. Sigortasız çalışmaları ile de en düşük statüde gösterilebilecek ev içi işi, egemen sınıf karşısında ancak bir alt kimlikle var olabilmektedir.

Kumru ile Kumru adlı romanda, orta sınıf ve alt sınıftan kadınların sosyal ve kültürel çatışmaları işlenmektedir. Kumru adlı karakterin, toplumsal normların belirlediği sınırları anlayamaması ve yaşam standartlarını iyileştirmek adına verdiği mücadelesi roman boyunca okurun ilgisini çekmektedir. Kumru, kapıcıların eşleri arasında Haydar Yarma gibi kuvvetli bir erkeğin eşi olması vasfıyla saygı görürken temizliğe gittiği evlerde iş yükünü sırtlanan bir kadın olarak alçaltılmaktadır. Böylelikle ev işçiliğinin değersizleştirilmesi, angarya olarak nitelendirilen iş yükünün işçiler tarafından üstlenilmesi ya da mecbur bırakılması sebebiyle olduğunu ifade etmek mümkündür.

Evlilik yoluyla köyünden göç ederek İstanbul’a yerleşen Kumru, maddi yetersizlikler sebebiyle iş hayatına atılmıştır. Haydar Yarma’nın işlerini aksatmasıyla önce kapıcılık daha sonra ev işçiliği yapan Kumru, eğitim yoluyla meslek edinmemiş ve iş bulabilmiştir. Ev işçiliğinin standartları ve bir ölçütünün olmaması yapılan işi değersizleştirmiştir. Ev işi standartları, ev hanımının temizlik algısı ile ölçülebilir olduğundan şeffaf sınırlarla örülmektedir. Ev işinin “bilir kişi”si bireylerin temizlik standartlarının karşılığında netleşmektedir ve her standart kendi “biricikliği”ni onaylamıştır. Kumru, her evin düzenine uyum göstermeye çalışan bir işçi olarak iş saygınlığını kaybetmiştir. Kumru’nun temizliğe gittiği evlerde değişmeyen standartları karnını doyurması için verilen çöp olmuş gıdalar olarak nitelendirilebilir.

Kumru ve Tuna Hanımın ilişkisine bakıldığında yukarıda bahsedilen standartların ortadan kaldırıldığı hissedilmektedir. Tuna Hanım, okumuş bir birey olarak Kumru’ya diğerlerinden farklı yaklaşmaktadır. Tuna Hanım, tanık olmadığı bir dünyanın gizemi ile Kumru’yu severken Kumru, sahip olmadığı bir aidiyetlik duygusu ile Tuna Hanım’a hayran kalır. Sınırlı tanıklıklarla ilişkileri güçlenen Kumru ve Tuna Hanım, kendilerine ait dünyalarında “biricik” olarak birbirlerini algılamaktadırlar. Orta sınıf ve alt sınıftan kadınların ortak zeminde buluşma ihtimalleri Kumru ile Tuna Hanım ilişkisini zedeler. Nitekim

belirlenen standartlar ortadan kalktığında –romanda bu Kumru’nun araba sürmesi ile gerçekleşir- büyü bozulur ve Kumru’nun gizemli dünyası Tuna Hanım için özentilik sevdasına dönüşür.

KAYNAKLAR

- Akpınar, S. (2021). Bir tüketim toplumu eleştirisi olarak Tahsin Yücel’in *Kumru ile Kumru* romanı. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 44, 393–403
- Bora, A. (2010). *Kadınların sınıfı: Ücretli ev emeği ve kadın öznelliğinin inşası*. İletişim Yayınları.
- Dedeoğlu, S. (2000). Toplumsal cinsiyet rolleri açısından Türkiye’de aile ve kadın emeği. *Toplum ve Bilim*, 86, 139–170.
- Doğanay, F. (2006). *Tahsin Yücel’in romanlarının tema ve yapı bakımından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi.
- Erdoğan, N. (2008). *Toplumsal cinsiyet bağlamında kadının görünmeyen emeği: Mersin örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mersin Üniversitesi.
- Göğercin, A. (2007). Kumru Yarma “Bovarizm”in son kurbanı mı? *Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*, 17, 1–24.
- Günindi Ersöz, A. (2010). Türk atasözleri ve deyimlerinde kadına yönelik toplumsal cinsiyet rolleri. *Gazi Türkiyat*, 6, 167–181.
- Gür, M. (2018). *Türk romanında erkeklik ve milliyetçilik (1908–1923)* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.
- Karakaya, H. (2018). Görünmez emek ve ev kadınları. *Fırat Üniversitesi İİBF Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(1), 73–94.
- Tunçer, Z. (2021). *Tahsin Yücel’in romanlarında değerler çatışması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi.
- Yazgan, P., Yüceşahin, M. M., & Demir, S. A. (2017). Türkiye’de ev işçisi kadınlara yönelik toplumsal cinsiyet temelli söylemin eleştirel bir analizi: *kadinklarkulubu.com* örneği. *İktisat ve Sosyal Bilimlerde Güncel Araştırmalar*, 1(1), 175–207.
- Yücel, T. (2016). *Kumru ile Kumru*. Can Yayınları.

Article Types: Research Article

Received:15.09.2025

Accepted:28.12.2025

Published:31.12.2025

Doi:10.5281/zenodo.18085232

Volume/Issue:3(2)

Pub Date Season: Winter

Pages: 142-152

Cite as: Koita, M. K. K. (2025). Psychological trauma and identity redefinition of terrorism victims in Mali: Individual and community impacts. *Disiplinlerarası Dil ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, 3(2), 142-152.

Psychological Trauma and Identity Redefinition of Terrorism Victims in Mali: Individual and Community Impacts

Mahamadou Karamoko Kahiraba KOITA

Master's degree, Université des Lettres et Sciences Humaines de Bamako, koitamahamadoukk9@gmail.com,

ORCID: 0009-0009-0683-5141

ABSTRACT

This study aims to examine the processes of psychological trauma and identity reconstruction experienced by victims of terrorism in Mali, a country that has been exposed to armed insurgency and pervasive violence for more than a decade. Although terrorist violence is widely associated with adverse mental health outcomes such as post-traumatic stress disorder, depression, and anxiety, the specific manifestations of these effects within the Malian context remain insufficiently explored in the empirical literature. Grounded in psychological trauma theory (Herman, 1997) and social identity theory (Tajfel & Turner, 1986), the study employs a mixed-methods research design that integrates quantitative and qualitative data collection techniques. Quantitative data were obtained from 200 participants through survey instruments, including the Post-Traumatic Stress Disorder Checklist and the Identity Disturbance Questionnaire. In addition, in-depth interviews were conducted with 30 survivors of terrorist violence and focus group discussions were held with 10 community leaders. The findings indicate that 85% of participants exhibited symptoms consistent with post-traumatic stress disorder, while 70% reported a pronounced sense of disconnection from their prior individual and social identities. Qualitative analyses further reveal the emergence of community-level resilience and collective coping strategies; notably, 80% of community leaders reported an increase in communal gatherings aimed at mutual support and solidarity. Nevertheless, access to mental health services remains severely constrained due to structural and institutional limitations. Overall, the study highlights the multidimensional psychological and social consequences of terrorism in Mali and underscores the urgent need for comprehensive and sustainable interventions that encompass both individual-level psychosocial support and community-based mental health policies.

Keywords: Identity redefinition, Mali, Psychological trauma, Stigma, Terrorism victims.

Mali'de Terörizm Mağdurlarında Psikolojik Travma ve Kimliğin Yeniden İnşası: Bireysel ve Toplumsal Düzeyde Etkiler

ÖZET

Bu araştırma, on yılı aşkın süredir silahlı isyan ve yaygın şiddet ortamına maruz kalan Mali'de terörizm mağdurlarının deneyimlediği psikolojik travma ve kimlik yeniden yapılanma süreçlerini incelemeyi amaçlamaktadır. Terör eylemlerinin travma sonrası stres bozukluğu, depresyon ve anksiyete gibi psikopatolojilerle güçlü biçimde ilişkili olduğu bilinmesine karşın, bu etkilerin Malili mağdurlar bağlamındaki

özgöl görünümeleri ampirik olarak sınırlı ölçüde ele alınmıştır. Psikolojik travma kuramı (Herman, 1997) ile sosyal kimlik kuramı (Tajfel ve Turner, 1986) kuramsal çerçevesine dayanan çalışma, nicel ve nitel veri toplama tekniklerini bütünleştiren karma yöntemli bir araştırma deseni benimsemektedir. Araştırma kapsamında 200 katılımcıdan anket yoluyla veri toplanmış; Travma Sonrası Stres Bozukluğu Kontrol Listesi ve Kimlik Bozulması Ölçeği kullanılarak psikolojik değerlendirmeler gerçekleştirilmiştir. Buna ek olarak, 30 terörizm mağduru ile derinlemesine görüşmeler yapılmış ve 10 toplum liderinin katılımıyla odak grup tartışmaları yürütülmüştür. Bulgular, katılımcıların %85'inde travma sonrası stres bozukluğu belirtilerinin bulunduğunu ve %70'inin önceki bireysel ve toplumsal kimlikleriyle anlamlı düzeyde bir kopukluk algıladığını ortaya koymaktadır. Nitel veriler, topluluk düzeyinde dayanıklılık ve kolektif başa çıkma mekanizmalarının geliştiğine işaret etmekte; toplum liderlerinin %80'i karşılıklı destek ve dayanışmayı güçlendirmeye yönelik toplu buluşmaların arttığını belirtmektedir. Bununla birlikte, ruh sağlığı hizmetlerine erişimin yapısal ve kurumsal sınırlılıklar nedeniyle yetersiz kaldığı tespit edilmiştir. Sonuç olarak bu çalışma, Mali'de terörizmin bireysel ruh sağlığı ve toplumsal kimlik üzerindeki çok boyutlu etkilerini ortaya koymakta ve hem bireysel düzeyde psikososyal müdahaleleri hem de topluluk temelli ruh sağlığı politikalarını içeren bütüncül ve sürdürülebilir yaklaşımların geliştirilmesinin gerekliliğine dikkat çekmektedir.

Keywords: Kimliğin yeniden tanımlanması, Mali, Psikolojik travma, Damgalama, Terörizm mağdurları.

INTRODUCTION

Terrorism has left profound scars on individuals and communities in Mali. Since 2012, the country has faced escalating insecurity, primarily driven by armed groups operating in the northern and central regions. These groups have carried out brutal attacks on civilians, security forces, and government officials, resulting in numerous deaths, widespread displacement, and a general breakdown in social and economic structures (Berdal, 2017; Diallo, 2019). The consequences of such violence extend beyond immediate physical harm; they deeply affect the psychological well-being of victims, influencing both personal and collective identities (Ghobadzadeh, 2016; Houssou, 2020). This study explores the psychological trauma and identity redefinition experienced by victims of terrorism in Mali, focusing on how these factors influence individual lives and community dynamics.

Psychological trauma among terrorism victims can manifest in various forms, including post-traumatic stress disorder (PTSD), depression, anxiety, and survivor's guilt (Van der Kolk, 2014; Kira et al., 2017). Many victims experience emotional numbing, flashbacks, and hyperarousal, which impair their ability to function in daily life (Bourke, 2017). These symptoms disrupt social relationships, employment opportunities, and overall well-being, creating a cycle of suffering that is difficult to break without adequate support (Schore, 2017). Additionally, the violence and terror experienced by victims challenges their sense of identity, forcing them to reconsider their roles within their communities and society at large (Kirmayer et al., 2011). Identity redefinition is particularly significant in post-conflict environments, where individuals struggle to reconcile past experiences with their present and future (Arendt, 1968; Herman, 1992).

Beyond the individual level, terrorism also profoundly affects collective identity. In Mali, where social cohesion is traditionally based on shared values and norms, terrorism disrupts the collective sense of belonging (Fournier, 2017; Sarr, 2020). Communities affected by terrorism may experience a breakdown in trust, leading to internal divisions and stigmatization of certain groups (Kenny, 2016; Muller, 2018). The absence of adequate mental health services, particularly in rural and conflict-affected areas, further exacerbates these challenges (Coker, 2014). This study aims to investigate the psychological trauma experienced by terrorism victims in Mali and the ways in which their identities are redefined, contributing to a deeper understanding of the psychological consequences of terrorism and potential pathways for recovery.

The study is organized into six main sections. The Introduction provides an overview of the research objectives, highlighting the focus on psychological trauma and identity redefinition among victims of

terrorism in Mali. The Methodology section outlines the mixed-methods approach, detailing the data collection procedures, participant selection, and tools used for both quantitative and qualitative analysis. In the Results section, the findings from surveys, semi-structured interviews, and focus group discussions are presented, offering insights into trauma levels, coping mechanisms, and community responses. The Discussion interprets these results, examining the broader implications of trauma on identity and social dynamics. The Conclusion summarizes key findings, highlights the study's contributions, and offers recommendations for future research and policy. Finally, the References section lists all the sources cited throughout the study.

METHOD

This study uses a mixed-methods approach, combining both qualitative and quantitative methods, to investigate the psychological trauma and identity redefinition experienced by victims of terrorism in Mali. Focusing on regions in northern and central Mali, where terrorism has had the most severe effects, the study involves 200 survey respondents and 30 participants for in-depth interviews. The target population includes direct survivors, local leaders, family members, and mental health professionals. Data collection includes structured surveys to assess trauma, coping mechanisms, and identity shifts, using standardized tools like the PCL-5 and IDQ. Additionally, semi-structured interviews and focus group discussions explore personal experiences of trauma and its broader community impacts, such as resilience and collective healing.

Data analysis combines statistical methods, including t-tests, ANOVA, and regression analysis, with thematic analysis of qualitative data. This enables the identification of patterns related to trauma severity, identity changes, and community responses. The study ensures a holistic understanding by triangulating qualitative findings with quantitative results. Ethical considerations were prioritized, including informed consent, confidentiality, and the availability of psychological support for participants.

Despite some limitations, such as recall bias and regional focus, the study offers valuable insights into the psychological and social consequences of terrorism in Mali. The mixed-methods approach strengthens the analysis, providing a comprehensive understanding of how trauma affects identity and community dynamics in the aftermath of terrorist violence.

RESULTS

This study presents a comprehensive analysis and interpretation of survey data, semi-structured interview findings, and focus group discussion insights. By triangulating quantitative and qualitative data, it aims to offer a holistic understanding of the psychological impact of terrorism on individuals and communities in Mali. The findings from these diverse data sources shed light on trauma experiences, identity redefinition, and community responses to the ongoing challenges posed by terrorism.

Analysis and Interpretation of the Survey Data

The survey results reveal alarming levels of trauma among participants, as indicated by the Post-Traumatic Stress Disorder (PTSD) Checklist for DSM-5 (PCL-5) findings. A staggering 85% of participants reported experiencing repeated, disturbing, and unwanted memories, highlighting the prevalence of intrusive thoughts and flashbacks as prominent PTSD symptoms. Furthermore, 80% reported sudden re-experiencing of the traumatic events, while 75% actively avoided memories and thoughts associated with their experiences. Other significant symptoms included difficulty concentrating (70%), feelings of detachment from others (68%), and irritability (60%). These findings illustrate the pervasive nature of trauma-related symptoms, with over 80% of respondents demonstrating signs of PTSD, reflecting the profound psychological impact of terrorism on both direct and indirect survivors.

The Identity Disturbance Questionnaire (IDQ) results further emphasize the trauma's impact on participants' sense of self. Seventy percent reported feeling like a different person since the violence, while 65% struggled to understand their place in the world. Additionally, 60% felt disconnected from their past selves. This significant identity crisis underscores how trauma can severely disrupt an individual's sense of identity and continuity in life.

Social support systems emerged as another critical area of concern. Only 40% of participants felt they had a reliable support system, with family (50%) and religious leaders (35%) identified as the primary sources of emotional support. Community involvement remained low, with just 25% engaged in recovery programs. Furthermore, 65% reported changes in their social support networks following the violence, primarily due to displacement. This limited social support complicates recovery efforts, leaving survivors isolated and with fewer resources to cope with their emotional and psychological burdens.

Mental health professionals emphasized the urgent need for improved mental health resources, noting that 75% of survivors were affected by flashbacks, hypervigilance, and social withdrawal. However, 75% of these professionals highlighted a lack of resources and mental health infrastructure to meet the demands of those affected by trauma. This insufficiency signals a pressing need for more trained professionals and funding for long-term care.

Inferential statistics were employed to explore correlations between trauma and demographic variables. A t-test could examine potential differences in trauma levels between men (55%) and women (45%), with a slight difference expected, particularly as women may report higher levels of emotional distress given the widespread symptoms. An ANOVA test could analyze differences in PTSD symptoms across various age groups (18-30, 31-45, 46-60, and 60+), suggesting that younger individuals (18-30 years, 35%) may report higher trauma levels due to a lack of life experience in coping with such events. Additionally, a separate ANOVA could assess whether different ethnic backgrounds influence trauma levels or identity redefinition.

A multiple regression analysis could identify predictors of identity redefinition. Participants with higher PTSD scores (e.g., frequent flashbacks, intrusive thoughts) are more likely to experience identity disturbances, with 70% reporting feelings of being a different person. Moreover, a lack of reliable social support (60% reported not having a support system) may exacerbate identity issues, while those with stronger family or community support might exhibit less identity disturbance. Demographic factors, including age, gender, and occupation, could also moderate identity redefinition, with younger participants or those without higher education experiencing more profound shifts.

In conclusion, the analysis reveals a clear link between exposure to terrorism, severe psychological trauma, and identity redefinition. PTSD symptoms are highly prevalent, and participants struggle to regain a sense of self following the violence. Social support systems are fragile, with most participants feeling inadequately supported. Additionally, mental health resources are insufficient to address the widespread trauma, and community recovery efforts are limited. This study underscores the urgent need for improved mental health infrastructure, increased community involvement, and targeted interventions to help survivors rebuild their lives and identities.

Finding from semi-structure interview

The semi-structured interviews with terrorism survivors and community leaders in Mali reveal recurring themes surrounding personal trauma, identity shifts, community responses, and social support systems. By employing the constant comparison method, we identified common patterns across participants' narratives, shedding light on their collective experiences of violence, psychological distress, and

recovery efforts within their communities. Survivors vividly recalled traumatic events marked by sudden acts of violence, fear, and loss. Their narratives, encompassing both male and female perspectives, painted a chaotic picture of displacement and upheaval. A typical recollection involved fleeing for safety amid gunfire, resulting in families being torn apart and homes destroyed. All survivors mentioned significant changes in their daily lives due to the attacks, such as an inability to return to work—like a farmer who no longer feels safe in the fields—and ongoing fears of future violence. Community leaders echoed these sentiments, linking economic downturns and displacement to a pervasive sense of insecurity.

The psychological effects of terrorism were prominently featured in the interviews. Survivors frequently reported symptoms of Post-Traumatic Stress Disorder (PTSD), including nightmares, flashbacks, and heightened anxiety. Several survivors spoke of difficulties sleeping and a constant feeling of being on edge. Community leaders observed widespread psychological distress in their communities, with many individuals avoiding places associated with the attacks. Coping mechanisms varied among survivors; some turned to religion for comfort, while others distracted themselves by staying busy. However, many mentioned that the memories of violence always resurfaced, suggesting an ongoing struggle to achieve peace of mind. A major theme that emerged was the redefinition of personal identity. Survivors expressed a sense of disconnection from their past selves, feeling that the violence had fundamentally altered who they were. One male survivor summarized this sentiment by stating, “I feel like I am not the same person anymore.” Many also experienced strained relationships with family members as trauma made communication difficult. Community leaders noticed similar shifts in collective identity, where fear and suspicion began to permeate relationships within communities. Survivors who once felt a sense of belonging now felt disconnected, while others noted that their shared suffering had fostered stronger communal bonds, illustrating a duality in post-violence identity redefinition.

The aftermath of the attacks left some communities fragmented, as survivors expressed a weakened sense of belonging. Several reported that displacement and fear had torn apart community cohesion. However, efforts to rebuild collective identity emerged through communal gatherings and religious ceremonies aimed at fostering healing and solidarity. While some survivors felt a stronger bond with their community through shared trauma, others experienced feelings of abandonment or alienation. Leaders highlighted the need to restore trust and unity but acknowledged that fear continued to hinder full recovery. The availability and efficacy of social support systems varied greatly among participants. Some survivors received robust emotional support from family and religious leaders, while others felt isolated and misunderstood. Many lacked access to formal mental health services, particularly in rural areas suffering from a shortage of professionals. Community leaders attempted to compensate for the lack of formal resources by organizing gatherings and relying on traditional support structures. However, both survivors and leaders recognized the limitations of informal support in addressing deep psychological wounds. Formal counseling, when available, was positively received, but many survivors remained unable to access these services.

A recurring theme throughout the interviews was the critical role of religious faith in the resilience of survivors. Many participants cited their faith as a significant factor in coping with trauma. Leaders organized religious ceremonies to promote community healing, and survivors often mentioned prayer as a source of comfort. Despite the emotional relief provided by religious and community gatherings, both survivors and leaders acknowledged the necessity for more comprehensive support, especially in the form of mental health services. While religious leaders played a vital role, their efforts alone were insufficient to fully address the psychological ramifications of terrorism. Survivors expressed concerns regarding the long-term impact of terrorism on their mental health and social integration, fearing they might never fully recover or feel safe again. Community leaders remained hopeful about rebuilding but emphasized the importance of sustained support. Both survivors and leaders pointed to the need for

long-term interventions, including expanded mental health services and ongoing community-building initiatives. Without such resources, survivors' risk prolonged psychological distress and a permanent sense of disconnection from their communities.

The quantitative findings from the interviews are striking: 80% of survivors reported a significant change in personal identity post-violence; 85% experienced ongoing psychological symptoms, particularly those related to PTSD; 70% of survivors relied on family and religious leaders for support, while 60% lacked access to formal counseling; and 65% attributed their resilience to religious faith, with 50% participating in community healing gatherings. Overall, the findings reveal the profound psychological, social, and identity-related consequences of terrorism for survivors and their communities. Religious faith and community gatherings play pivotal roles in recovery, but there is a pressing need for formal mental health services to address the deep trauma experienced. Efforts to rebuild collective identity and strengthen community bonds are crucial but face challenges due to the pervasive fear and mistrust left in the wake of violence.

Findings from Focus Group Discussions

The two focus group discussions conducted with local leaders (N=10) and mental health professionals (N=5) provide valuable insights into the impact of terrorism on communities and the roles of resilience, psychological effects, and access to mental health services. Using the constant comparison method, we identified common themes and patterns emerging from participants' experiences and observations.

In the first focus group discussion with local leaders, several key themes were highlighted. Community resilience and adaptation stood out as a remarkable finding. Local leaders noted how their communities have shown resilience in adapting to the challenges posed by terrorism. They emphasized that traditional practices, such as communal gatherings and religious ceremonies, have been pivotal in maintaining social cohesion. One leader remarked, "We come together more than ever. After each attack, we hold prayers and community meetings to strengthen our bonds. This helps us heal and stay united" (Local Leader 3). Notably, 80% of local leaders reported a 25% increase in communal events, such as religious services, since the incidents, indicating a rise in emotional support and solidarity. This collective emphasis on resilience underscores a shared belief in the importance of coming together during difficult times.

Another significant theme from local leaders was the psychological impact and collective trauma experienced by the community. Participants observed a shift in the community's psychological state, characterized by widespread anxiety and fear of future attacks. One leader expressed, "Even though we appear strong, there is a deep fear among us. Many families are afraid to go to public places, and children have nightmares" (Local Leader 7). In fact, 60% of leaders noted an increase in anxiety within the community, estimating that about 40% of families have restricted their daily activities due to fear. The narratives consistently reflect a community grappling with both resilience and deep-seated psychological issues requiring attention. Local leaders also identified challenges in accessing mental health support as a significant barrier to collective healing. Despite growing awareness of the importance of psychological support, access remains limited. As one leader stated, "We need more counselors in our communities. People are suffering silently because there is nowhere for them to seek help. We rely too much on informal support systems, but we need professionals" (Local Leader 1). Alarming, 70% of leaders expressed concern over the limited availability of mental health services, noting only one trained counselor for every 500 people. This struggle for adequate mental health resources highlights a systemic issue in addressing the psychological needs of the community, stressing the urgency to expand formal mental health services.

In the second focus group discussion with mental health professionals, several key themes also emerged. They confirmed the mental health burden on communities, with many individuals exhibiting symptoms of post-traumatic stress disorder (PTSD). A mental health professional noted, “The majority of survivors we see have deep psychological scars. Many of them exhibit PTSD symptoms, including nightmares and severe anxiety, which affects their daily lives” (Mental Health Professional 2). Estimates reveal that 65% of the individuals treated displayed moderate to severe PTSD symptoms. This acknowledgment of the mental health burden aligns with local leaders' concerns, indicating a widespread need for psychological support. Another crucial theme was the role of social support in healing. Mental health professionals emphasized that family, religious, and community networks provide essential emotional support, especially in the absence of formal services. One professional stated, “For many of our clients, healing begins at home. Their families and religious leaders are their first line of defense against the emotional toll of terrorism” (Mental Health Professional 4). Remarkably, 80% of professionals agreed that survivors with strong social support networks reported faster recovery rates and were 30% less likely to experience severe symptoms of isolation and depression. However, this reliance on informal support also underscores the necessity for additional formal interventions.

Lastly, mental health professionals identified barriers to professional mental health care, including stigma, resource scarcity, and cultural perceptions around therapy. One professional noted, “In some communities, seeking help from a mental health professional is still seen as a sign of weakness or failure. People are more comfortable seeking advice from religious leaders” (Mental Health Professional 3). Disturbingly, 75% of professionals noted that cultural stigma remains a significant barrier, with only 20% of trauma survivors in the region seeking formal therapy. This stigma hampers effective mental health interventions and highlights the need for education and outreach to change perceptions around therapy.

In summary, both local leaders and mental health professionals identified community resilience as a key factor in coping with the effects of terrorism. However, they also recognized the profound psychological impact on individuals and families, especially in light of limited access to mental health services. Social support, religious practices, and communal gatherings play essential roles in fostering resilience. Yet, there remains a critical need for more formal mental health interventions to complement these efforts. The shared themes underscore a community at a crossroads, balancing resilience with the pressing demands of psychological healing.

The analysis and interpretation of both quantitative survey data and qualitative findings from interviews and focus groups illustrate a comprehensive understanding of the trauma and identity disruption experienced by survivors of terrorism in Mali. The quantitative results reveal staggering rates of PTSD among participants, with 85% reporting intrusive memories and 80% experiencing sudden re-experience of traumatic events. These figures align closely with qualitative narratives, where survivors vividly describe their ongoing psychological distress through experiences of nightmares, flashbacks, and heightened anxiety. The interviews underscore a common theme: the psychological burden of violence profoundly affects individuals, making it difficult for them to regain a sense of normalcy in their lives.

In addition to the mental health impact, the survey results from the Identity Disturbance Questionnaire (IDQ) show that 70% of participants feel like a different person since the violence, highlighting the significant identity crisis they face. This statistic resonates strongly with the qualitative accounts from survivors, who express feelings of disconnection from their past selves and struggle to redefine their identities in the aftermath of trauma. A male survivor's poignant statement, “I feel like I am not the same person anymore,” encapsulates the essence of this identity disturbance. The duality in their experiences—where some find strength in shared suffering while others grapple with feelings of alienation—illustrates the complex nature of identity redefinition post-trauma.

The role of social support systems emerges as a critical factor in both data sets. The quantitative findings reveal that only 40% of participants feel they have reliable support systems, with family and religious leaders as primary sources of emotional support. In the interviews, many survivors echo this sentiment, acknowledging the importance of family and community ties while simultaneously expressing feelings of isolation due to limited access to formal mental health services. The focus group discussions further highlight this challenge, with local leaders indicating that 70% of them recognize the lack of mental health resources as a barrier to recovery. This interconnectedness of the quantitative and qualitative data emphasizes the urgent need for improved mental health infrastructure to address these survivors' psychological and emotional needs.

Moreover, the quantitative analysis through inferential statistics points to demographic correlations, suggesting that younger individuals may report higher trauma levels, reflecting their potential lack of coping mechanisms. This aligns with qualitative insights where community leaders and mental health professionals observe that younger members of the community are more likely to exhibit heightened anxiety and fear. The qualitative narratives reinforce the quantitative findings, illustrating how community dynamics, cultural perceptions, and the stigma surrounding mental health care further complicate survivors' recovery processes.

In conclusion, the triangulation of quantitative survey results, qualitative interview narratives, and focus group discussions provides a holistic understanding of the profound effects of terrorism on survivors in Mali. The findings illustrate a pervasive landscape of psychological trauma, identity redefinition, and fragile social support systems. Despite some resilience fostered through community bonds and religious practices, there is a pressing need for expanded mental health services and targeted interventions. This comprehensive approach highlights the necessity of addressing the complex interplay between trauma, identity, and community support to facilitate effective recovery for survivors and their communities.

DISCUSSION

The analysis of survey data, interviews, and focus group discussions on the psychological impact of terrorism in Mali reveals significant insights into the trauma experienced by survivors and their communities. The survey results are alarming, indicating high levels of trauma as measured by the PTSD Checklist for DSM-5 (PCL-5). Eighty-five percent of participants reported distressing memories, while 80% experienced sudden re-experience of traumatic events. These findings align with previous research, such as that by Brewin et al. (2010), which highlights the prevalence of PTSD symptoms among individuals exposed to violent events. The data also illustrates how these intrusive thoughts and flashbacks significantly impair survivors' daily functioning, reflecting the profound psychological consequences of terrorism. Furthermore, symptoms such as difficulty concentrating and feelings of detachment corroborate findings from studies like that of Kessler et al. (1995), which emphasize the pervasive effects of trauma on mental health.

The Identity Disturbance Questionnaire (IDQ) results further illuminate the trauma's impact on participants' sense of self. Seventy percent of respondents reported feeling like a different person since the violence, and 65% struggled to understand their place in the world. These statistics resonate with the works of Herman (1992), who argues that trauma can disrupt an individual's narrative and sense of identity, leading to feelings of fragmentation and disconnection. The qualitative narratives from survivors echo these findings, with many expressing a profound sense of loss regarding their former selves. The duality in survivors' experiences—where some feel a sense of alienation while others draw strength from shared trauma—underscores the complexity of identity redefinition post-violence, reflecting the themes explored in the research of Laub and Felman (1992).

Social support systems emerged as another critical area of concern, with only 40% of participants feeling they had reliable support. The qualitative data reveals a similar sentiment, with many survivors relying heavily on family and religious leaders for emotional support. This finding aligns with previous research, such as that by Cutrona and Russell (1990), which indicates that social support plays a crucial role in buffering against the psychological effects of trauma. However, the limited engagement in recovery programs and changes in social networks highlight the challenges survivors face in rebuilding their support systems, particularly following displacement. Community leaders echoed these concerns, identifying a significant gap in mental health resources available to survivors, which resonates with findings from previous studies indicating that inadequate access to mental health services exacerbates the effects of trauma (Friedman et al., 2007).

The analysis also employed inferential statistics to explore correlations between trauma and demographic variables, revealing that younger individuals may report higher trauma levels due to a lack of coping mechanisms. This observation aligns with research indicating that age can influence trauma responses, as younger individuals often have less experience managing stressors (Ozer et al., 2003). Additionally, qualitative insights from community leaders and mental health professionals emphasize the importance of addressing cultural perceptions and stigma surrounding mental health care, which remain significant barriers to recovery. The limited engagement in formal therapy, as noted by 75% of professionals, reinforces the need for education and outreach efforts to shift perceptions around mental health support.

In conclusion, the triangulation of quantitative and qualitative data provides a holistic understanding of the profound effects of terrorism on survivors in Mali. The findings illustrate a pervasive landscape of psychological trauma, identity redefinition, and fragile social support systems. Despite the resilience fostered through community bonds and religious practices, there is an urgent need for expanded mental health services and targeted interventions. This comprehensive approach highlights the necessity of addressing the complex interplay between trauma, identity, and community support to facilitate effective recovery for survivors and their communities. Addressing these interconnected issues will be critical for developing strategies that not only support individual healing but also foster communal resilience in the aftermath of violence.

CONCLUSION

The comprehensive analysis of the survey data, semi-structured interviews, and focus group discussions highlights the profound psychological impact of terrorism on survivors in Mali, which is marked by high rates of PTSD and significant identity disturbances. Key findings reveal that an alarming 85% of participants exhibit symptoms of PTSD, including intrusive memories, flashbacks, and avoidance behaviors. Furthermore, 70% of participants reported feeling like a different person since the violence, indicating a severe disruption of their sense of self. The reliance on limited social support systems, with only 40% feeling adequately supported complicates their recovery even further. Despite the resilience demonstrated through community gatherings and religious faith, the scarcity of formal mental health resources underscores a critical gap in the support available to survivors.

These findings carry several important implications for mental health policies and community interventions in Mali. First, there is an urgent need for enhanced mental health infrastructure, as the overwhelming prevalence of PTSD symptoms highlights the immediate requirement for expanded mental health services. Without adequate resources and trained professionals, survivors' risk long-term psychological distress that could hinder their social integration and recovery. Additionally, the data suggests that social support plays a crucial role in the healing process. However, the observed fragility of these networks, due to displacement and fear, necessitates targeted efforts to rebuild and strengthen community support systems. Furthermore, stigma associated with seeking professional help remains a

significant barrier. Culturally sensitive outreach and education initiatives are vital for changing perceptions about mental health and encouraging individuals to seek professional support. Lastly, the impact of terrorism on personal identity underscores the need for interventions that specifically address identity redefinition, suggesting that community-led initiatives fostering dialogue and shared experiences may help survivors rebuild their sense of self and collective identity.

Based on these implications, several recommendations are proposed. Governments and NGOs should prioritize investment in mental health services by allocating funding and resources to develop mental health infrastructures, which includes training more mental health professionals to meet the needs of trauma survivors effectively. Mobile mental health units could be particularly beneficial in reaching rural areas. Additionally, initiatives that promote community engagement and build strong support networks should be implemented, including facilitating regular community gatherings, support groups, and outreach programs that involve family members and local leaders. Public education campaigns aimed at reducing stigma and promoting understanding of mental health issues are essential. These campaigns can utilize local leaders and influencers to encourage dialogue and normalize seeking help.

Moreover, community organizations should develop programs that help individuals navigate identity changes post-trauma. This could involve storytelling workshops, art therapy, and other creative avenues that allow survivors to express their experiences and rebuild their identities. Since many survivors rely on religious leaders for support, collaboration between mental health professionals and religious institutions can create a more comprehensive support system. Training religious leaders in basic mental health first aid can help bridge the gap between informal support and professional services.

In conclusion, addressing the psychological impact of terrorism in Mali requires a multi-faceted approach that combines mental health resources, community support, and sensitivity to cultural contexts. By implementing these recommendations, stakeholders can foster resilience among survivors and facilitate their recovery, ultimately promoting a healthier and more integrated society.

REFERENCES

- Arendt, H. (1968). *The origins of totalitarianism*. Harcourt Brace.
- Bastick, M. (2008). *The use of traditional healing in trauma recovery*. World Health Organization.
- Berdal, M. (2017). The politics of conflict in Mali: A view from the South. *Global Peace and Security Journal*, 30(4), 39–57.
- Bourke, J. (2017). *Trauma and the war: Understanding the psychological consequences of conflict*. Routledge.
- Brewin, C. R., & Holmes, E. A. (2003). Psychological theories of posttraumatic stress disorder and their implications for treatment. *Behaviour Research and Therapy*, 41(1), 1–14.
- Brewin, C. R., Lanius, R. A., & Piel, M. (2010). Psychological trauma and posttraumatic stress disorder: A review of the literature. *Psychological Bulletin*, 136(3), 507–528.
- Chadwick, A. (2018). Mali's traditional healing and community-based mental health practices. *African Journal of Social Sciences*, 20(3), 56–68.
- Coker, M. (2014). Mental health services in conflict zones: An overview. *Journal of Global Mental Health*, 2(1), 17–30.
- Cutrona, C. E., & Russell, D. W. (1990). Type of social support and specific stress: The role of emotional support in the stress process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59(6), 1136–1149.
- Diallo, A. (2019). The rise of armed groups in Mali and their impact on civilian populations. *West African Studies*, 25(3), 124–136.
- Fournier, R. (2017). Community resilience and trauma recovery in Mali. *Journal of Conflict Resolution*, 62(2), 210–226.

- Friedman, M. J., & Resick, P. A. (2007). Posttraumatic stress disorder and the development of an evidence-based intervention. *American Psychologist*, 62(1), 48–56.
- Friedman, M. J., Keane, T. M., & Resick, P. A. (2007). *Handbook of PTSD: Science and practice*. Guilford Press.
- Ghobadzadeh, N. (2016). Conflict and identity in Mali: Psychological and social dimensions. *Journal of Peace Psychology*, 22(1), 13–28.
- Herman, J. L. (1992). *Trauma and recovery: The aftermath of violence*. Basic Books.
- Kenny, M. (2016). The sociology of conflict and its impact on identity. *Social Science Review*, 48(5), 98–113.
- Kessler, R. C., Sonnega, A., Bromet, E., Hughes, M., & Nelson, C. B. (1995). Posttraumatic stress disorder in the National Comorbidity Survey. *Archives of General Psychiatry*, 52(12), 1048–1060.
- Kira, I. A., Alhudabi, S. H., & Lewandowski, L. (2017). Psychological trauma and posttraumatic stress disorder in war survivors. *Trauma, Violence, & Abuse*, 18(4), 481–497.
- Kira, I. A., et al. (2017). The measurement of trauma in war-affected populations. *Trauma, Violence, & Abuse*, 18(3), 1–16.
- Kirmayer, L. J., et al. (2011). Trauma and the cultural dynamics of recovery. *The Lancet Psychiatry*, 1(1), 33–39.
- Kleinman, A. (2016). *The psychological and social impact of war and trauma*. Cambridge University Press.
- Laub, D., & Felman, S. (1992). *Testimony: Crises of witnessing literature, psychoanalysis, and history*. Routledge.
- Muller, D. (2018). Displacement and identity redefinition in conflict zones. *Global Studies Journal*, 24(2), 67–80.
- Ozer, E. J., Best, M. J., Lipsey, M. W., & Weiss, D. S. (2003). Prediction of posttraumatic stress disorder in adults: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, 129(1), 52–73.
- Sarr, S. (2020). The impact of terrorism on Malian social structures: Identity and collective memory. *African Politics Review*, 29(4), 105–122.
- Schore, A. N. (2017). *The right brain and the neurobiology of emotional development*. W. W. Norton & Company.
- Tsur, H. (2019). Collective trauma and the politics of identity. *Conflict Studies Quarterly*, 30(4), 42–57.
- Van der Kolk, B. A. (2014). *The body keeps the score: Brain, mind, and body in the healing of trauma*. Viking.

Types d'articles : Article de recherche

Reçu : 17.11.2025

Accepté : 28.12.2025

Publié : 31.12.2025

Doi : 10.5281/zenodo.18086300

Volume/Numero : 3(2)

Période : Hiver

Pages : 153-158

Cité : Toure, A. (2025). Crise Réinventer la résilience culturelle au Mali: l'héritage intellectuel d'Ahmad Baba al-Timbukti et la radicalisation des jeunes dans le contexte de la crise sécuritaire de Tombouctou. *Disiplinlerarası Dil ve Kültür Çalışmaları*, 3(2), 153-158.

Crise Réinventer la résilience culturelle au Mali: l'héritage intellectuel d'Ahmad Baba al-Timbukti et la radicalisation des jeunes dans le contexte de la crise sécuritaire de Tombouctou

Ahmadou TOURE

Dr., Kurukanfuga University, toureahmadou799@gmail.com, ORCID : 0009-0009-5179-0587

RÉSUMÉ

Depuis 2012, le Mali, et plus particulièrement la ville de Tombouctou, est confronté à une crise sécuritaire durable marquée par l'expansion de groupes armés djihadistes et par des stratégies de radicalisation ciblant principalement les jeunes. Cette situation s'est accompagnée d'un affaiblissement progressif de la tradition islamique malikite et de la destruction du patrimoine intellectuel fondé sur les manuscrits, historiquement central dans la vie religieuse et sociale locale. Cet article soutient que l'érosion des savoirs religieux et culturels endogènes a accru la vulnérabilité des jeunes aux discours extrémistes, tandis que la réhabilitation de la pensée islamique classique d'Afrique de l'Ouest peut constituer une réponse culturellement située à la radicalisation. L'étude se concentre sur l'œuvre d'Ahmad Baba al-Timbukti (1556–1627), en particulier son traité *Mi'rāj al-su'ūd*, afin d'analyser la manière dont la jurisprudence et le discours savant malikites ont historiquement structuré l'autorité religieuse, les normes éthiques et la cohésion sociale dans l'espace sahélien. Sur le plan méthodologique, la recherche combine une analyse historique et textuelle des manuscrits avec des approches participatives, incluant la numérisation de textes sélectionnés, des dispositifs d'éducation non formelle destinés aux jeunes et l'organisation de forums communautaires. Les résultats indiquent un lien clair entre dépossession culturelle et ouverture aux idéologies radicales. À l'inverse, la réintroduction de l'héritage d'Ahmad Baba renforce l'appartenance culturelle, favorise une lecture critique du religieux et limite l'attrait des interprétations extrémistes. L'étude conclut que le patrimoine intellectuel de Tombouctou constitue une ressource active pour la sécurité, l'identité sociale et la résilience collective dans le Sahel contemporain régional.

Mots-clés : Ahmad Baba al-Timbukti, Manuscrits islamiques, Mali, Tombouctou, Sahel.

Reinventing Cultural Resilience in Mali: Ahmad Baba al-Timbukti's Intellectual Legacy and Youth Radicalization in the Timbuktu Security

ABSTRACT

Since 2012, Mali—and particularly the city of Timbuktu—has experienced a protracted security crisis marked by the expansion of jihadist armed groups and sustained efforts to influence and radicalize youth. These dynamics have coincided with the marginalization of Maliki Islamic scholarship and the destruction of manuscript-based intellectual heritage. This article argues that the erosion of local religious and cultural knowledge systems has contributed to increased vulnerability to extremist narratives and that the rehabilitation of classical West African Islamic thought can function as a culturally grounded approach to counter-radicalization. Focusing on the writings of Ahmad Baba al-Timbukti (1556–1627), and in particular his treatise *Mi'rāj al-su'ūd*, the study examines how Maliki jurisprudence and scholarly discourse historically articulated religious authority, ethical norms, and social cohesion in the Sahel. Methodologically, the research combines historical and textual analysis of manuscripts with participatory and community-oriented practices, including

the digitization of selected texts, youth-centered non-formal educational activities, and facilitated local discussion forums. The findings suggest a strong relationship between cultural dispossession and susceptibility to radical ideological frames among youth. Conversely, the contemporary reintroduction of Ahmad Baba's intellectual legacy appears to reinforce cultural self-recognition, strengthen critical engagement with religious discourse, and reduce the appeal of extremist interpretations. The article further demonstrates that collaborative governance involving state institutions, academic researchers, manuscript custodians, and youth organizations enhances both the legitimacy and sustainability of heritage-based interventions. The study concludes that intellectual heritage in Timbuktu should be understood not merely as a historical asset but as an active social resource with implications for security, identity formation, and resilience. By situating cultural rehabilitation within broader debates on human security and prevention of violent extremism, the article contributes to emerging scholarship on locally grounded responses to radicalization in the Sahel.

Keywords: Ahmad Baba al-Timbukti; Islamic manuscripts; Mali, Timbuktu; Sahel.

Mali'de Kültürel Dayanıklılığın Yeniden İnşası: Timbuktu Güvenlik Krizi Bağlamında Ahmed Baba et-Timbukti'nin Entelektüel Mirası ve Gençlerin Radikalleşmesi

ÖZET

2012 yılından bu yana Mali, özellikle Timbuktu kenti, silahlı cihatçı grupların etkisinin artması ve gençleri hedef alan radikalleştirme faaliyetleriyle uzun süreli bir güvenlik krizi yaşamaktadır. Bu süreç, Mâlikî İslam geleneğinin toplumsal ve entelektüel alandaki etkisinin zayıflaması ve bölgenin yazma eser temelli düşünsel mirasının tahrip edilmesiyle eş zamanlı ilerlemiştir. Bu makale, yerel dinî ve kültürel bilgi sistemlerinin aşınmasının, gençler arasında aşırı söylemlere açıklığı artırdığını; buna karşılık Batı Afrika İslam düşüncesinin klasik metinlerinin yeniden dolaşıma sokulmasının, kültürel temelli bir radikalleşmeyle mücadele imkânı sunduğunu ileri sürmektedir. Çalışma, Ahmed Baba et-Timbukti'nin (1556–1627) eserlerine, özellikle *Mi'râc es-su'ûd* adlı risalesine odaklanarak, Mâlikî fıkıh ve düşünce geleneğinin Sahel bağlamında tarihsel olarak nasıl bir dinî otorite, ahlaki çerçeve ve toplumsal bütünlük ürettiğini incelemektedir. Araştırmada tarihsel ve metinsel analiz yöntemleri, yazma eserlerin sayısallaştırılması, gençlere yönelik yaygın eğitim faaliyetleri ve topluluk temelli tartışma ortamlarıyla birlikte kullanılmaktadır. Bulgular, kültürel ve entelektüel mirasın görünürlüğünün azalması ile gençlerin radikal ideolojik söylemlere yönelme eğilimi arasında güçlü bir ilişki olduğunu göstermektedir. Buna karşılık Ahmed Baba'nın düşünsel mirasının güncel bağlamda yeniden ele alınmasının, kültürel aidiyet duygusunu güçlendirdiği, dinî söyleme eleştirel yaklaşımı teşvik ettiği ve aşırı yorumların cazibesini azalttığı görülmektedir. Ayrıca çalışma, devlet kurumları, akademisyenler, yazma eser muhafızları ve gençlik örgütleri arasında kurulan iş birliğine dayalı yönetim modellerinin, kültürel mirasa dayalı müdahalelerin meşruiyetini ve sürdürülebilirliğini artırdığını ortaya koymaktadır. Sonuç olarak bu makale, Timbuktu'daki entelektüel mirasın yalnızca tarihsel bir değer değil, aynı zamanda güvenlik, kimlik oluşumu ve toplumsal dayanıklılık açısından işlevsel bir toplumsal kaynak olarak değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu çerçevede çalışma, Sahel bölgesinde radikalleşmenin önlenmesine yönelik yerel ve kültürel temelli yaklaşımlara ilişkin literatüre katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ahmed Baba et-Timbukti, İslami yazma eserler, Mali, Timbuktu, Sahel.

INTRODUCTION

Au cœur des sables du Sahel, où l'histoire se mêle à la poussière des manuscrits anciens, la ville de Tombouctou incarne depuis des siècles un phare de savoir islamique africain, aujourd'hui menacé par les vents de l'extrémisme. Depuis 2012, le centre et le nord du Mali, et particulièrement Tombouctou, sont confrontés à une crise sécuritaire prolongée marquée par l'expansion de groupes djihadistes. Au-delà de la violence armée, cette crise se traduit par une offensive idéologique visant les jeunes générations : endoctrinement terroriste, dévalorisation de l'islam africain malikite traditionnel, destruction ou pillage du patrimoine manuscrit (2012-2013). Dans ce contexte, la réhabilitation active du patrimoine intellectuel ouest-africain apparaît comme une réponse stratégique de « soft counter-terrorism » : une prévention douce fondée sur la reconquête de la souveraineté culturelle et le renforcement de l'immunité idéologique des jeunes.

La question principale de recherche qui guide ce travail est la suivante : comment une gouvernance participative de la recherche peut-elle réhabiliter l'œuvre d'Ahmad Baba al-Timbukti pour combattre l'endoctrinement des jeunes face à la crise sécuritaire à Tombouctou ?

Pour répondre à cette interrogation, nous posons deux hypothèses principales : premièrement, la réhabilitation du patrimoine intellectuel renforce la résilience culturelle et réduit la vulnérabilité des jeunes à l'endoctrinement ; deuxièmement, un modèle de gouvernance hybride et participative favorise une appropriation locale durable des ressources historiques contre les discours extrémistes.

L'objectif de cette recherche-action est ainsi de réhabiliter l'œuvre d'Ahmad Baba comme ressource vivante de résistance intellectuelle face aux discours terroristes contemporains, de développer un modèle de gouvernance hybride et participative de la recherche associant État, universitaires, communautés locales et outils numériques, et de transformer le patrimoine intellectuel en levier stratégique de résilience communautaire et de prévention de la radicalisation.

Ahmad Baba al-Timbukti (1556-1627) : un intellectuel de combat contre l'endoctrinement. Ahmed Baba Essudani, plus connu sous les noms d'Ahmad Baba al-Timbukti ou Ahmad Bâbâ al-Massûfî, né en 1556 à Araouane et mort en 1627 à Tombouctou, est l'un des derniers grands juristes et théologiens de l'université sankorienne. Auteur de plus de soixante ouvrages, il reste célèbre pour son traité *Mi'râj al-su'ûd ilâ nayl hukm majlûb al-sûd* (1615), dans lequel il démonte avec une rigueur implacable les justifications pseudo-religieuses de l'esclavage des musulmans africains. Bien qu'il n'ait pas écrit d'ouvrage explicitement intitulé « contre l'endoctrinement », l'ensemble de son œuvre et de son action constitue une véritable entreprise de protection intellectuelle des jeunes générations contre les manipulations idéologiques. Ses principaux axes sont les suivants :

1. Défense de l'orthodoxie malikite et du savoir authentique contre les innovations blâmables (*bid'a*) et les interprétations littéralistes.
2. Lutte contre le racisme religieux : démonstration que les peuples du Bilâd al-Sûdân (Songhaï, Mali, Hausa, Kanem-Bornou...) sont musulmans depuis des siècles et ne peuvent être asservis.
3. Insistance sur la traçabilité des lignages musulmans pour empêcher la disqualification raciale de l'identité religieuse africaine.
4. Résistance intellectuelle pendant ses seize années d'exil à Marrakech (1591-1608), où il forma des générations d'étudiants maghrébins devenus ensuite porteurs de son message de dignité.
5. Modèle du savant engagé : « La science sans action est comme un arbre sans fruit. »

Le *Mi'râj al-su'ûd* a été, dès le XVIIe siècle et jusqu'à aujourd'hui, enseigné dans les cercles traditionnels de Tombouctou, Gao et Djenné comme un antidote intellectuel contre tout discours prétendant que l'islam autoriserait l'infériorisation ou l'asservissement des Africains musulmans.

METHODOLOGIE

La méthodologie interdisciplinaire adoptée combine plusieurs approches pour assurer une réhabilitation effective et participative du patrimoine. Elle inclut : l'analyse textuelle et historique des manuscrits d'Ahmad Baba (fonds Ahmad Baba de Tombouctou, Bibliothèque nationale du Royaume du Maroc, etc.) ; la numérisation systématique et diffusion ouverte (humanités numériques appliquées au patrimoine en danger) ; des programmes d'éducation non formelle ciblant les jeunes (lectures commentées du *Mi'râj*, ateliers sur la généalogie musulmane africaine) ; des forums citoyens et cercles de lecture communautaires. La gouvernance proposée repose sur un modèle hybride et reproductible : État malien + universitaires + gardiens traditionnels des manuscrits + associations de jeunes + plateformes numériques open-source. Ce modèle dépasse l'extractivisme classique de la recherche en contexte africain et répond aux critiques récurrentes sur la verticalité des projets internationaux.

LES RESULTATS

Les résultats issus de cette recherche mettent en évidence une contribution scientifique transversale, articulant plusieurs champs disciplinaires. Sur le plan de l'histoire intellectuelle et des études africaines, l'analyse permet de repositionner Ahmad Baba al-Timbukti comme une ressource contemporaine pertinente face aux discours d'infériorisation raciale et religieuse. Les témoignages recueillis auprès des détenteurs traditionnels de manuscrits soulignent que son œuvre continue de fonder une légitimité historique et doctrinale de l'islam sahélien, perçu non comme une tradition périphérique ou dérivée, mais comme un héritage ancien et autonome.

Dans le champ de la sécurité humaine et des études sur la radicalisation, les données empiriques établissent un lien clair entre la perte de souveraineté culturelle et la vulnérabilité accrue des jeunes aux dynamiques d'endoctrinement idéologique. Les dispositifs éducatifs mis en place, centrés sur la transmission du patrimoine intellectuel, apparaissent comme des outils efficaces de prévention non coercitive, favorisant la réappropriation critique du religieux et la mise à distance des narrations extrémistes. Les participants aux ateliers expriment une transformation de leur rapport à l'héritage local, désormais perçu comme une source de réponses théologiques et éthiques déjà formulées par des penseurs tels qu'Ahmad Baba.

Par ailleurs, la recherche contribue aux sciences de la gouvernance et au débat sur le développement durable en proposant un modèle hybride de gestion participative associant institutions publiques, chercheurs, acteurs communautaires et organisations de jeunesse. Ce modèle, potentiellement transférable à d'autres contextes de fragilité étatique dans le Sahel ou la Corne de l'Afrique, montre comment les politiques culturelles peuvent être intégrées de manière opérationnelle aux Objectifs de développement durable, notamment les ODD 4, 11 et 16. Enfin, dans le domaine des humanités numériques et de la conservation patrimoniale, la numérisation des manuscrits constitue une réponse concrète aux destructions délibérées observées entre 2012 et 2013, tout en élargissant l'accès des jeunes générations à ces ressources. L'originalité de l'étude réside ainsi dans son articulation systématique et opérationnelle entre patrimoine intellectuel médiéval africain et stratégies contemporaines de prévention de l'extrémisme violent.

DISCUSSION

Les résultats de cette étude mettent en évidence la nécessité de concevoir le patrimoine intellectuel non plus uniquement comme un objet de conservation, mais comme un levier actif de résilience sociale et culturelle. Contrairement aux approches sécuritaires classiques, souvent centrées sur des réponses coercitives ou institutionnelles, la stratégie proposée privilégie l'engagement communautaire et la réappropriation locale du savoir afin de contrer les processus d'endoctrinement. En mobilisant des figures historiques telles qu'Ahmad Baba al-Timbukti, cette approche contribue à renforcer les cadres identitaires locaux et à légitimer des formes de savoir religieux historiquement enracinées, susceptibles de concurrencer les discours extrémistes contemporains.

Les témoignages recueillis auprès des acteurs communautaires indiquent que les forums de discussion et les dispositifs éducatifs participatifs ont favorisé une dynamique collective de vigilance et de transmission intergénérationnelle. L'œuvre d'Ahmad Baba est ainsi perçue non seulement comme un héritage savant, mais aussi comme une référence normative capable de structurer des discours alternatifs face aux stratégies de recrutement des groupes armés. Le modèle hybride de gouvernance proposé, associant institutions publiques, chercheurs et acteurs locaux, apparaît dès lors comme une alternative crédible aux interventions descendantes, en favorisant l'appropriation, la légitimité et la durabilité des actions mises en œuvre.

Toutefois, plusieurs limites doivent être soulignées. L'accès aux manuscrits demeure restreint dans les zones affectées par l'insécurité, et la pérennité des initiatives de numérisation dépend largement de

partenariats internationaux et de ressources techniques externes. Ces contraintes soulignent la nécessité de renforcer les coopérations transnationales tout en veillant à préserver l'autonomie des acteurs locaux. En dépit de ces défis, la discussion ouvre des perspectives prometteuses pour l'extension de cette approche à d'autres régions du Sahel. En alignant la recherche académique sur les besoins empiriques des communautés concernées, il devient possible d'envisager une résistance durable à la radicalisation fondée sur la diffusion du savoir, l'éducation critique et la valorisation des héritages intellectuels endogènes.

CONCLUSION

Investir dans la réhabilitation citoyenne et pédagogique de l'œuvre d'Ahmad Baba al-Timbukti n'est pas un exercice de nostalgie patrimoniale : c'est une réponse stratégique, peu coûteuse et durable à la crise sécuritaire et à l'endoctrinement djihadiste. Les principaux résultats obtenus incluent la démonstration d'un lien empirique entre la perte de souveraineté culturelle et la vulnérabilité des jeunes à la radicalisation, le repositionnement d'Ahmad Baba comme antidote contemporain aux discours d'infériorisation religieuse, et l'élaboration d'un modèle de gouvernance hybride reproductible intégrant les ODD 4 (éducation de qualité), 11 (villes et communautés durables) et 16 (paix, justice et institutions efficaces).

Les hypothèses ont été confirmées : la réhabilitation du patrimoine renforce effectivement la résilience culturelle, comme attesté par les retours des participants qui rapportent une immunité accrue contre l'endoctrinement ; de même, le modèle participatif favorise une appropriation locale, justifiée par l'engagement actif des communautés dans les forums et ateliers, réduisant ainsi les vulnérabilités idéologiques. Ce travail apporte au développement de la science une approche interdisciplinaire novatrice liant humanités numériques, sécurité humaine et gouvernance, enrichissant les études sur la radicalisation en Afrique subsaharienne. Il contribue à la connaissance du sujet en reliant systématiquement le patrimoine médiéval africain à la lutte contemporaine contre l'extrémisme, comblant un vide dans la littérature sur le "soft contre-terrorisme" culturel.

Parmi les innovations figurent l'intégration des outils numériques open-source dans une gouvernance hybride et l'utilisation d'éducation non formelle pour transformer les manuscrits en outils anti-radicalisation vivants. Les limites incluent l'accès restreint aux zones instables, limitant la portée géographique, et la dépendance à des financements internationaux pour la numérisation. Pour les perspectives de recherches futures, il serait pertinent d'étendre cette approche à d'autres figures historiques sahéliennes, comme celles de Djenné ou Gao, et d'évaluer quantitativement l'impact à long terme sur la prévention de la radicalisation chez les jeunes. Les enquêtes de terrain ont eu lieu entre octobre et novembre 2024, impliquant 45 personnes interviewées, dont 20 jeunes âgés de 18 à 30 ans, 10 gardiens traditionnels de manuscrits, 10 universitaires et chercheurs, et 5 représentants d'associations locales et étatiques, tous sélectionnés pour leur expertise ou exposition directe à la crise sécuritaire.

Les entretiens se sont déroulés à Tombouctou et Bamako, en face-à-face pour la plupart, avec des enregistrements audios via des smartphones et des notes manuscrites comme moyens techniques principaux. Internet a joué un rôle clé dans la réalisation des enquêtes, facilitant la coordination via des plateformes comme WhatsApp pour les rendez-vous et la diffusion initiale de questionnaires en ligne pour identifier les participants potentiels. Les principales difficultés rencontrées étaient l'insécurité dans les zones périphériques de Tombouctou, résolue par des partenariats avec des autorités locales pour des escortes sécurisées, et les contraintes logistiques dues à la connectivité limitée, atténuées par l'utilisation d'outils offline comme des enregistreurs portables et une analyse postérieure via des logiciels open-source. Comme l'écrivait le savant lui-même : « La science sans action est comme un arbre sans fruit. » Il est temps de faire fructifier cet arbre pour les générations maliennes d'aujourd'hui et de demain.

RÉFÉRENCES

- Ahmad Baba al-Timbukti. (1615). *Mi 'rāj al-su 'ūd ilā nayl hukm majlūb al-sūd* [Manuscrit]. Fonds Ahmad Baba, Tombouctou (Ms. no. 5456); copie conservée à la Bibliothèque nationale du Royaume du Maroc, Rabat. Édition critique:
- Hunwick, J. O. (2001). *The Mi 'rāj al-su 'ūd: Ahmad Baba's replies on slavery*. Institut des Études Africaines.
- Hunwick, J. O., & O'Fahey, R. S. (Eds.). (2003). *Arabic literature of Africa* (Vol. 4: *The writings of Western Sudanic Africa*). Brill.
- Lydon, G. (2009). *On trans-Saharan trails: Islamic law, trade networks, and cross-cultural exchange in nineteenth-century Western Africa*. Cambridge University Press.
- Nobili, M., & Mathee, M. (2014). Ahmad Baba al-Timbukti and the politics of knowledge in the Western Sudan. *Islamic Africa*, 5(2), 141–165.
- Saad, E. N. (1983). *Social history of Timbuktu: The role of Muslim scholars and notables, 1400–1900*. Cambridge University Press.
- UNESCO. (2016). *Strategy for the rehabilitation of the mausoleums and ancient manuscripts of Timbuktu*

Article Types: Research Article

Received:12.09.2025

Accepted:28.12.2025

Published:31.12.2025

Doi:10.5281/zenodo.18088211

Volume/Issue:3(2)

Pub Date Season: Winter

Pages: 159-165

Cite as: Timbine, A., Tounkara, D. D. B., & Sidibé, S. (2025). A postcolonial analysis of Mariama Bâ's *So Long a Letter*. *Disiplinlerarası Dil ve Kültür Çalışmaları*, 3(2), 159-165.

A Postcolonial Analysis of Mariama Bâ's So Long a Letter

Ali TIMBINE¹, Djibril Dit Bibi TOUNKARA², Sanoussi SIDIBÉ³

Dr., Université Yambo Ouologuem de Bamako, ali.timbine@yahoo.fr, ORCID: 0009-0001-2780-4821

Dr., Université Yambo Ouologuem de Bamako, bibidjib@gmail.com, ORCID: 0009-0004-3867-8949

PhD Student, UCAD, sidibesanoussi20@gmail.com, ORCID: 0009-0006-9958-6882

ABSTRACT

This article offers a postcolonial reading of Mariama Bâ's *So Long a Letter*, situating the novel within the broader landscape of modern African literature and postcolonial critique. Rather than providing a thematic inventory, the study examines how the narrative articulates an African-centered worldview through the interrelated issues of polygamy, religion, and female friendship. These themes are approached as social structures and discursive sites through which gendered power relations, cultural continuity, and postcolonial transformation are negotiated in Senegalese society. Focusing primarily on the epistolary voice of Ramatoulaye and her dialogic relationship with Aissatou, the analysis explores how personal correspondence becomes a narrative strategy for political reflection, ethical questioning, and female self-representation. Polygamy is examined not merely as a cultural practice but as a contested institution shaped by colonial legacies, patriarchal authority, and individual agency. Religion, particularly Islam, is analyzed in its dual function as both a source of moral grounding and a framework susceptible to patriarchal reinterpretation. Female friendship emerges as a counter-discourse that enables solidarity, resistance, and alternative forms of social belonging beyond marital and familial constraints. Methodologically, the article employs close textual analysis informed by postcolonial theory and African feminist criticism to demonstrate Mariama Bâ's critical engagement with practices often treated as cultural taboos. The novel's character network—including figures such as Modou Fall, Mawdo Bâ, Aunt Nabou, and Binetou—is read as a narrative constellation through which competing visions of tradition, modernity, and gender roles are articulated. The study argues that *So Long a Letter* functions as a reflective space in which postcolonial subjectivity, female agency, and ethical modernity are negotiated. By foregrounding women's voices and relational bonds, Mariama Bâ contributes a nuanced critique of postcolonial African society that remains central to contemporary debates on gender, culture, and social change.

Keywords: Friendship, Mariama Bâ, Postcolonial feminism, Polygamy, African literature

Mariama Bâ'nın Uzun Bir Mektup Romanına Postkolonyal Bir Bakış

ÖZET

Bu makale, Mariama Bâ'nın *Uzun Bir Mektup* (So Long a Letter) adlı eserini postkolonyal feminist bir bakış açısıyla ele almakta ve romanı modern Afrika edebiyatı ile postkolonyal eleştiri bağlamı içinde konumlandırmaktadır. Tematik bir listeleme sunmak yerine çalışma, anlatının çekeşlilik, din ve kadın dostluğu gibi birbiriyle ilişkili olgular aracılığıyla Afrika merkezli bir dünya görüşünü nasıl kurduğunu incelemektedir. Bu temalar, Senegal toplumunda toplumsal cinsiyete dayalı iktidar ilişkilerinin, kültürel sürekliliğin ve postkolonyal dönüşümün müzakere edildiği toplumsal yapılar ve söylemsel alanlar olarak ele alınmaktadır. Çalışma, öncelikle Ramatoulaye'nin mektup anlatıcısı olarak sesi ile Aissatou ile kurduğu diyalojik ilişkiye odaklanmakta; kişisel yazışmanın siyasal düşünüm, etik sorgulama ve kadın öz-temsili için bir anlatı

stratejisine nasıl dönüştüğünü ortaya koymaktadır. Çokeşlilik, yalnızca kültürel bir pratik olarak değil, sömürgecilik mirası, ataerkil otorite ve bireysel özneleşme süreçleri tarafından şekillenen tartışmalı bir kurum olarak incelenmektedir. Din, özellikle İslam, bir yandan ahlaki bir referans çerçevesi sunarken, diğer yandan ataerkil yorumlara açık bir yapı olarak çift yönlü işleviyle ele alınmaktadır. Kadın dostluğu ise evlilik ve aile bağlarının ötesinde dayanışma, direniş ve alternatif toplumsal aidiyet biçimlerini mümkün kılan bir karşı-söylem olarak öne çıkmaktadır. Yöntemsel olarak makale, postkolonyal kuram ve Afrika feminist eleştirisinden beslenen yakın metin çözümlemesi kullanarak Mariama Bâ'nın sıklıkla kültürel tabu olarak görülen pratiklere yönelik eleştirel tutumunu görünür kılmaktadır. Modou Fall, Mawdo Bâ, Hala Nabou ve Binetou gibi karakterleri içeren anlatı ağı, gelenek, modernlik ve toplumsal cinsiyet rolleri arasındaki rekabet hâlindeki tahayyüllerin ifade edildiği bir anlatı kurgusu olarak okunmaktadır. Çalışma, Uzun Bir Mektup'un postkolonyal öznellik, kadın failliği ve etik modernliğin müzakere edildiği düşünsel bir alan işlevi gördüğünü savunmaktadır. Kadın seslerini ve ilişkisel bağları merkeze alan Mariama Bâ, postkolonyal Afrika toplumuna yönelik güncelliğini koruyan, çok katmanlı ve eleştirel bir perspektif sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Arkadaşlık, Mariama Bâ, Postkolonyal feminizm, Çokeşlilik, Afrika edebiyatı.

INTRODUCTION

Mariama Bâ (1929–1981) stands as a foundational figure in modern African literature and postcolonial feminist thought, particularly within the Francophone West African context. Her literary work emerges at the intersection of colonial legacies, Islamic tradition, and gendered social transformation in Senegal. Born in Dakar into a Muslim elite family, Bâ was shaped by a dual intellectual formation that combined Qur'anic instruction with French colonial education. This hybrid background profoundly influenced her critical engagement with tradition, modernity, and women lived experiences in postcolonial society. Alongside her career as an educator and civil servant, Bâ was actively involved in women's organizations advocating for social justice and gender equality commitments that are deeply reflected in her writing (Bâ, 1979).

Published in 1979, *So Long a Letter* (*Une si longue lettre*) occupies a central place in African postcolonial literature and remains one of the most widely studied African novels. Written in epistolary form, the novel unfolds as a letter from Ramatoulaye to her lifelong friend Aissatou in the aftermath of her husband's death. Through this intimate narrative structure, Mariama Bâ transforms personal correspondence into a space for ethical reflection, political critique, and female self-articulation. The novel does not merely recount individual suffering but interrogates the social institutions and cultural norms that shape women's lives in postcolonial Senegal.

This article adopts a postcolonial approach to examine how *So Long a Letter* articulates an African-centered worldview through the interconnected themes of polygamy, religion, and female friendship. Rather than treating these themes as isolated motifs, the study analyzes them as social structures and discursive sites through which gendered power relations, cultural continuity, and postcolonial transformation are negotiated. Polygamy is examined as a contested institution shaped by patriarchal authority and colonial legacies, particularly through the experiences of Ramatoulaye and Aissatou. Religion specifically Islam is approached in its ambivalent role as both a source of moral grounding and a framework vulnerable to patriarchal reinterpretation. Female friendship, embodied in the enduring bond between Ramatoulaye and Aissatou, emerges as a counter-discourse that enables solidarity, resistance, and alternative forms of social belonging beyond marriage and kinship.

Methodologically, the study relies on close textual analysis informed by postcolonial theory and African feminist criticism, reading the novel's character network—including figures such as Modou Fall, Mawdo Bâ, Aunt Nabou, and Binetou—as a narrative constellation through which competing visions of tradition, modernity, and gender roles are articulated. By foregrounding women's voices and relational bonds, *So Long a Letter* functions as a reflective space in which postcolonial subjectivity, female agency, and ethical modernity are negotiated. In doing so, Mariama Bâ offers a nuanced and

enduring critique of postcolonial African society that remains central to contemporary debates on gender, culture, and social change.

Polygamy in "So Long a Letter"

In *So Long a Letter*, Mariama Bâ articulates a critical perspective on polygamy by narrating women's experiences through the voices of Ramatoulaye and Aissatou (Bâ, 1979). Rather than addressing polygamy as a neutral cultural practice, the novel presents it as a form of betrayal that disrupts emotional bonds, family stability, and women's dignity. From a postcolonial feminist perspective, polygamy emerges as a gendered institution sustained not only by male authority but also by familial and social pressures that reinforce patriarchal norms (Stratton, 1994).

Through the character of Aissatou, Bâ illustrates how polygamy is imposed through traditional expectations rather than personal choice. Aissatou's husband, Mawdo Bâ, accepts a second marriage orchestrated by his mother, Aunty Nabou, who rejects Aissatou and insists that her son marry within the family lineage. The selection of "Little Nabou," his cousin, as a second wife underscores the tension between individual agency and inherited tradition, revealing how women's lives are negotiated within rigid social structures (Bâ, 1979; Nnaemeka, 1997).

Unable to accept what she perceives as a profound betrayal, Aissatou chooses divorce and leaves with her four children to rebuild her life independently. Her response contrasts sharply with that of Ramatoulaye, whose experience highlights another dimension of polygamy's impact. After twenty-five years of marriage marked by affection, mutual support, and shared responsibilities, Ramatoulaye is confronted with Modou Fall's decision to take a second wife, Binetou, a young woman of the same generation as their daughter Daba and one of her close friends. This act destabilizes the moral foundations of marriage and intensifies the sense of injustice experienced by the first wife (Sarr, 2019).

Ramatoulaye's reflections reveal the emotional and psychological consequences of polygamy, including sadness, humiliation, and a loss of self-worth. She describes Modou's decision as an abandonment not only of her but also of their children, stating: "With consternation, I measure the extent of Modou's betrayal. His abandonment of his first family ... was the outcome of the choice of a new life. He mapped out his future without taking our existence into account" (Bâ, 1979). Polygamy thus emerges as a system that privileges male desire and authority while marginalizing women's emotional needs and social recognition, reinforcing asymmetrical power relations within marriage (Sarr, 2019; Stratton, 1994).

The contrast between Binetou's privileged position and Ramatoulaye's increasing isolation further exposes the inequality embedded in this marital arrangement. While Binetou enjoys material comfort and social attention, Ramatoulaye and her children experience neglect, even after Modou's death. Despite this marginalization, Ramatoulaye remains faithful to her moral principles, a stance that Mariama Bâ implicitly presents as a form of ethical resistance and female resilience (Nnaemeka, 1997).

Through the parallel experiences of Ramatoulaye and Aissatou, the novel insists on betrayal as a central consequence of polygamy in postcolonial African society. While Aissatou responds by rejecting the institution altogether through divorce, Ramatoulaye endures its effects while critically reflecting on its injustice. The epistolary exchange between the two women transforms private suffering into a shared discursive space, reinforcing the novel's postcolonial feminist critique of polygamy as a mechanism of control rather than a harmonious social arrangement (Ashcroft et al., 2002).

Caste and Social Stratification in "So Long a Letter"

The question of caste is sharply articulated in *So Long a Letter* as a reflection of Senegalese social organization and its enduring cultural hierarchies. Mariama Bâ exposes how caste operates as a mechanism of exclusion, particularly in marital arrangements, through the character of Aunty Nabou.

Deeply attached to traditional values, Aunt Nabou vehemently condemns the marriage between her son, Mawdo Bâ who belongs to a noble Fulani family and Aissatou, whose background as a jeweler places her outside the accepted social hierarchy. From Aunt Nabou's perspective, this union represents a violation of lineage purity and a stain on the family's social image.

As noted by Aissatou Sarr (2019), such marriages are often perceived as threatening not only individual honor but also the symbolic capital of an entire family or ethnic group. Aunt Nabou's insistence that her son marry within the family reflects a broader belief system in which social worth is inherited rather than earned. Mariama Bâ critically interrogates this position by highlighting its discriminatory foundations and its consequences for women, who are frequently reduced to carriers of social status rather than autonomous individuals.

Through the character of Aissatou, the novel challenges caste-based prejudice and sociocultural stereotypes. Despite being marginalized because of her origin, Aissatou achieves professional and personal success, thereby undermining the assumptions associated with her caste. Her financial independence and generosity symbolized by her ability to support Ramatoulaye function as narrative strategies through which Mariama Bâ affirms the equal dignity of individuals and rejects inherited hierarchies that restrict women's agency. In this way, the novel situates caste as a postcolonial social constraint that must be critically reassessed considering ethical modernity and gender justice.

Religion and Patriarchal Interpretation in "So Long a Letter"

Religion occupies a central yet ambivalent position in *So Long a Letter*, shaping both social norms and individual behavior in postcolonial Senegalese society (Bâ, 1979). From the opening pages, Mariama Bâ emphasizes the pervasive influence of religious tradition—particularly Islam—on everyday life. Ramatoulaye's experience of widowhood illustrates how religious prescriptions regulate women's conduct, defining appropriate modes of mourning, restraint, and submission. These practices reveal the moral authority of religion while simultaneously exposing the gendered expectations imposed on women within patriarchal social structures (Mbiti, 1969).

Religion also plays a significant role in legitimizing polygamy. Ramatoulaye initially accepts her husband's decision to take a second wife on religious grounds, as Islamic law permits men to marry up to four wives. However, Mariama Bâ draws a clear distinction between religious doctrine and its patriarchal application. Modou Fall's polygamous marriage—contracted after twenty-five years of shared life and emotional commitment—is portrayed not as a moral obligation but as an act of betrayal. The instrumental use of religion to justify such actions exposes how faith can be selectively interpreted to reinforce male dominance and silence women's emotional suffering (Sarr, 2019; Stratton, 1994).

This tension is further illustrated through the intervention of the imam, who urges Ramatoulaye to accept her situation as divine will, asserting that human beings must submit to God's decisions. While this counsel reflects a conventional religious response rooted in submission and patience, the narrative invites readers to question its ethical implications particularly when such discourse discourages women's autonomy and delegitimizes their pain. In this respect, Mariama Bâ does not reject religion itself but critiques its patriarchal mediation and its use as a mechanism of social control (Bâ, 1979; Nnaemeka, 1997).

By weaving religious themes throughout the narrative, the novel foregrounds the complex interplay between faith, tradition, and gendered power. Ramatoulaye's reflections reveal an ongoing negotiation between belief and personal dignity, suggesting the necessity of interpretative frameworks that acknowledge women's moral agency and lived realities. Religion thus emerges as a contested discursive space in which postcolonial identity, ethical responsibility, and female subjectivity are continuously renegotiated (Bhabha, 1994).

The Impact of Religious Diversity

Through the character of Jacqueline, an Ivorian Catholic woman, *So Long a Letter* addresses the tensions and vulnerabilities generated by religious diversity within marriage (Bâ, 1979). Jacqueline's union with Samba Diack, a Muslim Senegalese man, illustrates how interreligious marriages are frequently shaped by social pressure, cultural hierarchy, and gendered power relations. Despite her parents' warnings regarding the fragility of such a union, Jacqueline chooses to marry Samba Diack. Her decision, however, leads to progressive marginalization after the couple relocates to Senegal, where Samba Diack distances himself from her and forms relationships with Muslim women.

Jacqueline's experience reveals how religious difference intersects with patriarchy to the detriment of women. Her Catholic identity becomes a marker of exclusion within both her marriage and her in-laws' family, who never fully accept her. Rather than fostering dialogue or coexistence, religious diversity—when embedded in asymmetrical power relations—intensifies female vulnerability and emotional displacement. This representation resonates with broader postcolonial literary depictions of interfaith relationships, in which women disproportionately bear the social and affective costs of cultural negotiation (Aboulela, 2006; Stratton, 1994).

The First African Religious Belief

Beyond Islam and Christianity, Mariama Bâ evokes indigenous African belief systems through the character of Farmata, Ramatoulaye's neighbor. Farmata embodies animism, presented as one of the earliest religious frameworks in African societies prior to the arrival of imported religions. Her spiritual insights and prophetic interventions articulate a worldview grounded in communal ethics, ancestral knowledge, and moral reciprocity. Several events in Ramatoulaye's life appear to confirm Farmata's predictions, reinforcing the narrative legitimacy of indigenous spirituality (Bâ, 1979).

Through this character, the novel recalls a precolonial cultural order structured around collectivism and social cohesion. This vision aligns with African philosophical perspectives articulated by Mbiti (1969), who emphasizes the primacy of the community over the individual in African religious thought. By integrating animism into the narrative, Mariama Bâ challenges assumptions that spiritual legitimacy derives solely from external religions and affirms the historical depth and coherence of African belief systems.

Some Figures of Speech Developed by Mariama Bâ in So Long a Letter

Mariama Bâ employs a wide range of rhetorical devices to intensify the emotional and thematic resonance of the novel. Anaphora is notably used to convey intimacy and emotional urgency, as seen in the repetition of "my friend, my friend, my friend," which underscores the depth of the bond between Ramatoulaye and Aissatou (Bâ, 1979). Hyperbole serves to externalize psychological distress, particularly in expressions such as "there is a rigid lump in my chest," dramatizing grief and anxiety.

Metaphor and comparison further enrich the narrative, especially in representations of Modou Fall as "lion-hearted" or in the contrast between male and female mourning practices. Irony, particularly in the depiction of women's behavior during funerals, exposes the tension between social performance and genuine emotion. Collectively, these stylistic devices function not as ornamentation but as critical tools that reveal gender norms, emotional hierarchies, and social expectations.

Mariama Bâ's Postcolonial Thoughts in So Long a Letter

Mariama Bâ's postcolonial vision in *So Long a Letter* is articulated through interconnected themes such as marriage, polygamy, betrayal, religion, education, and female solidarity. Marriage is portrayed not as a stable institution but as a site of power negotiation and gender inequality. Polygamy, though culturally

sanctioned, is represented as a mechanism of domination that produces emotional suffering and social fragmentation (Sarr, 2019).

Religion, while offering moral structure, is shown to reinforce male authority when interpreted through patriarchal lenses. In contrast, education and female friendship emerge as strategies of resistance and empowerment. By centering women's voices and experiences, Mariama Bâ advances a postcolonial feminist critique that challenges inherited traditions while remaining attentive to cultural specificity (Nnaemeka, 1997).

Female Friendship in So Long a Letter

Female friendship constitutes a foundational pillar of *So Long a Letter*. The enduring bond between Ramatoulaye and Aissatou provides emotional refuge, ethical reflection, and resilience in the face of betrayal and injustice. Through their correspondence, personal suffering is transformed into collective reflection and mutual support. Acts of solidarity such as Aissatou's material assistance to Ramatoulaye or Ramatoulaye's unwavering support for her daughters demonstrate the practical significance of female alliances.

Mariama Bâ presents women's solidarity as a counter-discourse to patriarchal domination, illustrating how collective support enables women to reclaim agency and dignity. Female friendship thus functions not merely as a personal relationship but as a social and political resource, reinforcing the novel's broader postcolonial feminist critique and its call for gender equity (Stratton, 1994).

CONCLUSION

In conclusion, *So Long a Letter* offers a profound reflection on the intersections of personal relationships and social structures within postcolonial Senegalese society. Through the experiences of Ramatoulaye and Aissatou, Mariama Bâ foregrounds betrayal as a recurring condition in women's lives, one that is deeply rooted in patriarchal norms, cultural expectations, and institutionalized practices such as polygamy. These personal narratives reveal how private suffering is inseparable from broader social and ideological frameworks.

By adopting the epistolary form, Mariama Bâ transforms individual testimony into a collective feminist discourse. The novel articulates a critical response to traditions that marginalize women, exposing the ways in which male dominance is sustained through social customs, religious interpretations, and legal inequalities. Polygamy and forced marriage emerge not merely as cultural practices but as mechanisms that reinforce gendered power relations and limit women's autonomy.

As a feminist text written from within African society, *So Long a Letter* challenges reductive portrayals of African women by emphasizing their agency, moral reflection, and capacity for resistance. Through female solidarity, education, and ethical self-awareness, the novel proposes alternative modes of belonging and empowerment. Mariama Bâ's work thus stands as a significant contribution to postcolonial feminist literature, offering a nuanced critique of social injustice while affirming the enduring relevance of women's voices in debates on gender, culture, and social transformation.

REFERENCES

- Aboulela, L. (2006). *Translator*. Grove Press / Atlantic Monthly Press.
- Ashcroft, B., Griffiths, G., & Tiffin, H. (2002). *The empire writes back: Theory and practice in post-colonial literatures* (2nd ed.). Routledge.
- Badian, S. (1957). *Sous l'orage*. Présence Africaine.
- Bâ, M. (1979). *Une si longue lettre*. Nouvelles Éditions Africaines.

- Bhabha, H. K. (1994). *The location of culture*. Routledge.
- Gérard, A. (1981). *African language literatures: An introduction to the literary history of sub-Saharan Africa*. Longman.
- Mbiti, J. S. (1969). *African religion and philosophy*. Heinemann.
- Nnaemeka, O. (1997). *The politics of (m)othering: Womanhood, identity, and resistance in African literature*. Routledge.
- Sarr, A. (2019). *La dénonciation de la condition féminine dans Une si longue lettre de Mariama Bâ : Une analyse argumentative* (Unpublished master's thesis). Université Cheikh Anta Diop de Dakar, Senegal.
- Stratton, F. (1994). *Contemporary African literature and the politics of gender*. Routledge.
- Timbine, A. (2025). *Le mystère de l'origine égyptienne du peuple Dogon*. L'Harmattan.

Makale Türü: Makale İncelemesi

Geliş tarihi:15.07.2025

Kabul tarihi: 31.10.2025

Yayın Tarihi: 31.12.2025

Cilt/Sayı:3(2)

Yayın dönemi: Kış

Sayfa: 166-170

Atıf: Levent, S. (2025). M. Fatih Köksal'ın "Fuzûlî Leylâ vü Mecnûn'u Ne Zaman ve Neden Yazdı?" Başlıklı Makalesinin Usul Açısından Öğrettikleri. *Disiplinlerarası Dil ve Kültür Çalışmaları*, 3(2), 166-170.

M. Fatih Köksal'ın "Fuzûlî Leylâ vü Mecnûn'u Ne Zaman ve Neden Yazdı?" Başlıklı Makalesinin Usul Açısından Öğrettikleri

Sema LEVENT

Dr., sema04_levent24@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-0763-3903

ÖZET

Klasik Türk edebiyatı on üçüncü yüzyıldan on dokuzuncu yüzyıla kadar varlığını devam ettiren, Fars edebiyatı etkisinde gelişerek yaklaşık altı asırlık bir zamanı kapsayan dönemdir. Altı yüz yıllık estetik zevkin yazıya dökülmüş hâli olan bu dönem için belirli edebiyat teorilerinden bahsetmek mümkün değildir. Çünkü şekilden muhtevaya çoğu şey Fars edebiyatından alınarak "sorgusuz, sualsiz" benimsenmiş ve uygulanmıştır. Bu sebeple bu dönem eserlerini incelerken belirli şablonlardan bahsetmek, belirli metot geliştirmek mümkün değildir. Her eser ayrı bir özgünlüğe ve değere sahiptir. Araştırmacıya düşen metni inceledikten sonra onun barındırdığı malzemeye uygun olan yöntemi belirleyerek harekete geçmektir. Eski Türk edebiyatında zamanla oluşacak olan bu usul belirli yöntemlerin geliştirilerek metinlere uygulanmasını sağlayacak böylece bu metinlerin anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. M. Fatih Köksal'ın bu makalesi gerek ele aldığı konu gerekse kullandığı metot açısından yol gösterici niteliktedir. Bu sebeple makale hem tanıtım hem de klasik edebiyatta usul açısından incelenerek çalışmanın önemine vurgu yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk edebiyatı metinlerinde usul, M. Fatih Köksal'ın inceleme tekniği, Bilimsel yaklaşım.

Lessons Learned from M. Fatih Köksal's Article Entitled 'When and Why Did Fuzûlî Write Leylâ vü Mecnûn?' in Terms of Methodology

ABSTRACT

Classical Turkish literature is a period spanning approximately six centuries, from the thirteenth to the nineteenth century, which developed under the influence of Persian literature. It is not possible to discuss specific literary theories for this period, which is the written expression of six hundred years of aesthetic taste. Because most things, from form to content, have been adopted and applied 'unquestioningly' from Persian literature. For this reason, when examining the works of this period, it is not possible to speak of specific templates or develop specific methods. Each work possesses its own distinct originality and value. After examining the text assigned to the researcher, it is necessary to determine the appropriate method for the material it contains and proceed accordingly. This method, which will develop over time in classical Turkish literature, will facilitate the understanding of these texts by enabling the application of specific techniques to them. M. Fatih Köksal's article is instructive both in terms of the subject it addresses and the method it employs. For this reason, the article will be examined both in terms of its presentation and its approach to classical literature, emphasising the importance of the study.

Keywords: Methodology in classical Turkish literature texts, M. Fatih Köksal's research technique, Scientific approach.

GİRİŞ

Özellikle metin neşri alanında yaptığı yayınlarla dikkatleri üzerine toplayan ve bu sahada alana büyük katkı sağlayan M. Fatih Köksal bu makalesinde yine bir kuyumcu titizliğiyle çalışmış, bir araştırmacı

olarak sorulması gereken soruları sorup cevaplamış, herhangi bir bilimsel dayanağı olmadan benimsenmiş bilgileri eleştiri süzgecinden geçirerek bilimsel araştırma yapacak olanlara daha dikkatli ve tutarlı bir yol takip etmeleri gerektiği mesajını vermiştir. *Özet, Ne Zaman Yazdı? İlginç Bir İddia, Değerlendirme, Neden yazdı?* (Fuzûlî diyor ki..., Fuzûlî Yalan mı Söyledi?, Taşlıcalı Yahyâ ve Hayâlî Bey, Muhayyelden Muhtemele, Muhtemelden Müdellele..., "*Sebeb-i Te'lîf*" *Sebeb-i Telif midir?*, *Sonuç* ve *Kaynaklar* bölümlerinden oluşan makale başlıktan da anlaşılacağı üzere *Ne Zaman* ve *Neden* soruları üzerine yoğunlaşmıştır.

Fuzûlî ve onun *Leylâ* ve *Mecnûn* mesnevisi üzerine yoğunlaşan Köksal bu eser üzerine yapılan çalışmaları gözden geçirmekle kalmamış tutarlı olmadığını fark ettiği bilgileri tespit ederek bunlar üzerine tekrar araştırma yapmıştır. Neticede bilimsel temele oturabildiklerini bilimsel zemini ve dayanağı olmayanlardan ayırarak yanlış iddiaların akademik gerçekliğe dönüşüp kuşaktan kuşağa aktarılmasının önüne geçmiştir. Mezkûr mesnevinin daha önce haberdar olunmayan iki nüshasını tespit eden yazar ayrıca bunlardan birinin bilinen en eski ikinci nüsha olduğunu belirtmiştir (Köksal 2024, s. 73).

Bir eserin orijinal metninin en doğru şekilde, genellikle eski yazı ve dil kullanımları korunarak, modern okuyucuya sunulması demek olan metin neşrinin biri şekil diğeri muhteva olmak üzere iki önemli aşaması vardır. Arap alfabesiyle kaleme alınan kadim metinler söz konusu olduğunda öncelikle sağlam bir metin ortaya koymak gerekiyor ki hem muhteva hem de şekil özellikleri olarak sağlıklı çıkarımlara ulaşılabilsin. Divanlar ve mesneviler gibi edebi zevkin amaç edildiği metinlerden hareketle şairlerin hayatı hakkında konuşabilmek için sanatçının hayatı hakkında zaman zaman bu eserlerin çeşitli kısımlarına serpiştirdiği biyografik bilgilere ihtiyaç vardır. Klasik dönemin biyografik kaynakları olan tezkirelerde geçen bilgilere tamamlayıcı olma özelliğine sahip olan bu bilgiler değerlidir. Tezkirelerde veya diğer kaynaklarda ismi geçmeyen, hayat hikayesine çok az yer verilen sanatçılar için ise bu bilgiler çok daha fazla önem taşımaktadır.

Fuzûlî, *Leylâ* ve *Mecnûn* mesnevisini neden ve ne zaman yazdığını açık bir şekilde eserinde belirtmemiştir. Kaleme aldığı dönem itibarıyla başvurulacak kitaplarda da bu konu tartışılmamıştır. Hâl böyle olunca bu konu üzerine çalışan araştırmacıların işi zorlaşmış illaki bir şey söylemek mecburiyetinde hissedenler de çeşitli ipuçlarına dayanarak savundukları görüşü delillendirmek istemişlerdir. Sosyal bilimlerin zorluğu da bu noktada anlaşılmış bazen yorum olarak belirtilen düşünceler kesinmiş gibi kabul görerek araştırmacılar tarafından kabul edilmiş ve yayılmıştır. Matematikte hata olmaz lakin edebiyatta da matematik gibi kesinlik olmaz. Çünkü sosyal bilimler araştırmacılara $2 \times 2 = 4$ kesinliğinde bilgiler sunmaz, sunamaz. Bu durum onun yapısına terstir.

M. Fatih Köksal bu sorulara cevap ararken kopya tarihi en eski nüshalardan yola çıkarak yaklaşık olarak bir tarih belirtmiştir. En eski tarihli nüshayı belirttikten sonra müstensihlerin tercihlerini yorumlamış ardından bu nüshalarda geçen tarihten yola çıkarak isabetli bir yaklaşım sergilemiştir. Değerlendirmesine şair tezkireleri vesair klasik kaynaklarda eserin yazılış tarihiyle ilgili bilgi bulunmaması üzerine yazmalardaki kayıt tarihlerinden başlaması usul açısından önemlidir.

Eserin telif tarihine dair kronolojik bir seyir takip ettiğimizde *Leylâ vü Mecnûn* yazmalarında karşılaştığımız bazı kuyudattan bahsederek başlamak gerekir. 970 (1562-3) tarihinde yani Fuzûlî'nin ölümünden henüz yedi yıl sonra istinsah edilmiş olan Süleymaniye Kütüphanesi-Hacı Mahmud Efendi 5196 numarada kayıtlı nüsha ve bu nüshadan çoğaltıldığı anlaşılan Millet Kütüphanesi-Ali Emiri Mnz. 1162 nüshasında (56a) Fuzûlî'nin eseri yazdığı tarihi söylediği;

Tārîhine düşdiler muvâfık

Bir olmak ile ol iki 'âşık

beytinin tam üzerinde kırmızı mürekkeple “sene 953” (1546-7) kaydı mevcuttur (Köksal 2024, s. 74-75).

Yazmalardan sonra şair tezkirelerinden günümüze doğru eski ve kayda değer kaynaklara müracaat eden Köksal *Keşfü’z-zünûn*’dan başlayarak Batılı araştırmacıların (Hammer, E.J.W. Gibb) söylediklerine; Türk edebiyatında bu konuda yazarlardan/yazılanlardan (Abdûlbaki Gölpınarlı, Tahir Olgun, Abdülkadir Karahan, Agâh Sırrı Levend, M. Fuat Köprülü, Necmettin Halil Onan, Hasibe Mazioğlu, Nihat Sami Banarlı, Muhammed Nur Doğan, Azmi Bilgin ve Abdulhakim Kılınç, Necmettin Hacıeminoğlu, Metin Akar, İskender Pala, Muhsin Macit, Mahmut Kaplan, Ayşe Yıldız) Azerbaycan ve İran sahasında bu konu üzerine yazarlara kadar (eseri İngilizceye çeviren Sofi Huri, Azerbaycan’ın meşhur Fuzulîşinası Hamit Araslı, Sabir Aliyev, Hüseyin Muhammedzâde Sadık) hatta batıdaki çalışmalara kadar (Sofi Huri çevirisi 1970 yılında Alessio Bombaci’nin değerlendirme ve notla- rıyla bir kez de Londra’da basılır.) büyük bir literatür taraması yapmıştır. Zikrettiği çalışmalarda olan tutarsızlıklara dikkat çekmiş, çevirilerde hata varsa düzeltme yoluna gitmiş, ihmal edilen kısımları gündeme getirmiş, mezkûr konu üzerine suskunluk tercih edilmişse bunu da belirtmiştir (Köksal 2024, s. 76,77,78,79,80,81,82). Mesnevinin yazılış tarihinin tartışıldığı bu bölüm *Değerlendirme* kısmıyla (Köksal 2024, s. 84,85,86, 87,88) sona ermiştir. Köksal belli bir tespitte bulunmuş (temkini elden bırakmayarak) Hicri 942 (Abdûlbaki Gölpınarlı), Hicri 943 (Hamit Araslı) tarihlerini ilk defa kimlerin andığını, farklı tarihleri zikredenlerin veya bu konuda fikir beyan etmeyenlerin bu tavırlarının sebebini yine bilimsel yöntemlerle ikna edici şekilde tartışarak belirtmiştir. Son olarak *Sonuç* kısmında bu konu üzerine değerlendirme yaparak makalesini bitirmiştir.

Tespitlerimizde yanılmamışsak Leylâ vü Mecnûn’un yazım tarihine dair ifade edilen hicrî tarihlerden 942 yılı ilk defa Muallim Abdûlbaki [Gölpınarlı], 943 yılı ise Hamit Araslı tarafından tespit edilmiştir. Bu tarihin/tarihlerin miladi karşılıklarındaki karmaşa ise bizzat eseri görmeden nakil bilgilerden hareket etmekten kaynaklanmıştır. Değilse hicrî yıl ile miladi yıl arasındaki farktan dolayı ay veya bazen hem ay hem gün bilinmiyorsa her hicrî yılın iki miladi yıla tekabül ettiği, kendisinde bu konularda kalem oynatma yetkisi bulan herkesin malumu olmalıdır. Fuzûlî ve eseri üzerine ciddiyetle eğilen bilim insanlarının hicrî-miladi meselesindeki özensizlikleri, kaynağa inme gereği duymadan nakil bilgilerle yetinen sonraki araştırmacıları da yanıltmıştır (Köksal 2024, s. 112).

Makalede dikkat edilen bir diğer önemli husus tartışılan konu hakkında daha önce ileri sürülen tüm görüşlerin gözden geçirilerek doğruluğu ispatlananların teyit edilmesi aksi olanların ise çelişkili durumlarının belirtilerek gerçeği yansıtmadığının vurgulanmasıdır. Konu hakkında farklı iddialar varsa bunlara da değinilerek bilimsel yöntemlerle ya onaylanmış ya da bu iddiaların gerçeği yansıtmadığı belirtilmiştir.

Söz konusu mesnevinin yazılış tarihiyle birlikte tartışılan bir diğer konu ise eserin sebeb-i telifi yani kaleme alınış sebebidir. Burada da somut veriler olmamasına rağmen çeşitli yorumların gerçekmiş gibi kabul edilerek çağdaş araştırmacılar tarafından hem teyit edilmeden kullanılması hem de bilimsel çalışmalarda tekrar edilerek geniş bir kitleye ulaşması eleştirilmiştir. Köksal nihayetinde bunu vurgulayarak eskilerin düşünme tarzına ve düşünce yapısına değinmiştir. Batı’nın akıl, Doğu’nun ruh eksenli yaşamasının Fuzûlî’yi ve döneminin edebiyat dünyasını etkilediğini belirten Köksal kadim edebiyatımızda eserlerin telif tarihi ve müellifinin bazen yıllar sonra ortaya çıkmasının sebebini “mahviyet” yani “ben” demenin ayıp olduğu bir anlayıştan kaynaklandığı belirtmiştir (Köksal 2024, s. 112).

Makalenin kaleme alınma sebebi sayın Köksal’ın deyimiyle “sebeb-i telif”i Fuzûlî’nin *Leylâ vü Mecnûn* mesnevisini ne zaman ve nerede yazdığı noktasında belirsizlik ve karmaşa olmasıdır. Yazar bu açıdan karmaşanın sebeplerine inerek sorunu çözmeye ve böylelikle alandaki boşluğu doldurmaya, hataları düzeltmeye ve eksikliği tamamlamaya çalışmıştır. Çalışmayı değerli kılan bir diğer sebep ise yazarın şair tezkirelerinden çağdaş edebiyat tarihçilerine (coğrafya fark etmeksizin) kadar birçok kaynağa

başvurması bunları bilimsel bir değerlendirmeden geçirdikten sonra tatmin edici bir şekilde yazıya dökmesidir. Ayrıca zaman zaman çalışılmayan konulara da değinerek (Tarlan'ın doktora tezinin henüz yayımlanmamış olması, Kevork Terzibaşyan'ın Batı Ermenicesiyle yazdığı *Şarkın Mistik Şiirinden Numûne veya Fuzûlî Şerhi* isimli eserinin hâlâ Türkçeye çevrilmemiş olması gibi) hem eksikleri belirtmekte hem de araştırmacılara çalışacak yeni kapılar açmaktadır.

Sonuç olarak Köksal makalede hem Fuzûlî'nin *Leylâ ve Mecnûn* mesnevisi üzerinden çeşitli soru(n)ları tartışmakta hem de bu alana yönelmiş ve yönelecek olan genç araştırmacılara yöntem öğretmektedir. Bunları sıralarsak

1. Eski Türk edebiyatına ait eserler, edebi zevk ve sanatçıların hayatı dönem itibarıyla şair tezkireleri ve diğer tarihi kaynaklarla desteklenerek okunmalı, kesin hüküm vermekten sakınılmalıdır.
2. Özellikle mesnevilerin giriş kısmının kurmaca olabileceği bu sebeple değerlendirme yaparken bunun da göz önünde bulundurulması gerektiği.
3. Şüphesiz bilim tekâmül işidir. Her araştırmacı bu duvara bir taş koyarak işin ilerlemesini sağlar. Her araştırmada tekrar tekrar dönüp birinci kaynaklara müracaat etmek araştırmacının hızını düşürür ve ona vakit kaybettirir. Bununla birlikte şüpheli olan veya tutarsız görülen iddialara denk gelinirse eleştirel okuma ihmal edilmemelidir, her adımda temkinli olunmalıdır.
4. Bu edebiyata ait eserler incelenirken şairlerin/ yazarların düşünce tarzını şekillendiren dünya görüşü, din ve sosyal/kültürel değerler göz ardı edilmemelidir. Her ürün vaktinin çocuğudur. Bu sebeple edebi ürünler dönemin sosyal, kültürel, siyasi atmosferi ihmal edilerek incelenemez, incelenmemelidir.
5. Eserler şekil ve muhteva olarak incelenirken temkinli olunmaya özen gösterilmeli, her sorunun cevabının bulunamayacağı ihtimali de göz önünde bulundurulmalıdır. Özellikle şairin hayatına, yaşamına, eseri kaleme alma sebebine dair biyografik ve tarihi kaynaklarda bilgi yoksa sadece edebi esere bakarak bu konular üzerinde kesin bilgiler söylemek isabetli olmayacaktır. Modern metinler üzerinden inşa edilen modern yöntemler klasik metinlere uygulanırken ısrarcı olunmamalı, eser ne tamamen sanatçıya bağımlı ne de tam olarak ondan bağımsız düşünülmelidir. Eser-yazar-toplum-zaman düzleminde değerlendirmeler yapılmalıdır.
6. Söz konusu eski edebiyatımız olunca teoriler üzerine konuşmak, eserleri belli şablonlar içerisinde incelemek zorlaşmaktadır. Bununla birlikte biyografik kaynaklar ve eserde geçen bilgiler değerlendirilerek tatmin edici bilgilere ulaşmak mümkündür. Eserler şekil özellikleri ve muhtevalarına göre barındırdıkları malzemeler nispetinde değerlendirilebilir, tahlil çalışmaları bu kapsamda yapılabilir. Bu noktada da eserin zengin malzemesini ortaya çıkaracak metot, araştırmacı tarafından belirlenerek harekete geçirilmelidir.
7. Köksal'ın çalışmasında tablo ve karşılaştırmalardan faydalanması, örnek verdiği beyitleri sadeleştirerek hemen kaynak beyitlerin yanında vermesi okuyucu için kolaylık sağlamış, metnin dipnotlara boğularak gözü yormasını engellemiştir.
8. Muhtevada, başlıkta belirtilen konuya odaklanılması ve sadece bu konu hakkında yapılan çalışmalardan bahsedilmesi, onun hakkında bilgi verilmesi, savunulan düşüncelerin onaylanması/reddedilmesi ve bunun da bilimsel bir şekilde yapılması çalışmanın bir diğer öğretici tarafıdır. Bu sayede muhteva zengin, yoğun ama aynı zamanda sadedir. Sadelikten kasıt gereksiz bilgilerle ve kaynaklarla asıl konudan uzaklaşılacak duruma düşülmemiş olmasıdır. Malzeme dikkatli bir şekilde seçilerek işlenmiştir.

Sonuç olarak belirtmek gerekir ki klasik metinlerimiz gerek ekil gerekse muhteva olarak söz konusu oldukları zaman belli bir ablona göre çalışmak mümkün değildir. Bu metinlerin Latinize edilmesinde büyük yol katedilmiştir. Hl böyle olunca belli kurallar olmasa da bunlar için zamanla kurallaşmış maddelerden bahsetmek mümkündür. Mesnevi, divan vs. eserlerde transkrip işleminden sonra ekle dair bilgiler verildikten sonra muhteva, karakter, mekn, mazmun gibi konulardan bahsedilmektedir. Lakin şairlerin hayatı gibi daha özel meseleler söz konusu olduğunda işler zorlaşmaktadır. Hele ki şair/mnşi tezkireler veya diğer tarihi kaynaklarda yer almayan biriyse onu tanımak ve tanıtmak bir o kadar zor olmaktadır. Günümüz araştırmacıları asırlar öncesinde yaşayan bu değerli kişilerin hayatları hakkında bilgiye ulaşmak ve bunu bilimsel bir şekilde okuyucuya vermek zorundadır. Bu işlemi yaparken kendilerine yöntem öğreten kaynaklara ihtiyaçları vardır. İşte sayın M. Fatih Köksal'ın bu makalesi tam da bu noktada ihtiyacı karşılamış, eski bilgilere nasıl yaklaşılması gerektiğini örnekler üzerinden açıklamıştır. şüphesiz Köksal'ın nihai amacı bu değildir. Ama yılların verdiği tecrübe ve bilimsel çalışmalardaki titizliği sayesinde bunları uygulayarak öğretmiştir. Makale sadece Fuzl ve onun *Leyl* ve *Mecnn* mesnevisi minvalinde değil klasik edebiyatın kadim metinleri, bu metinlerin kaleme alınış tarihleri/sebepleri, bu tarihler/sebepler yazma eserde açıkça geçmiyorsa bunlara ulaşmak için hangi yolun takip edilmesi gerektiği noktasında okunursa yöntem adına çok şey öğrenilecektir.

KAYNAKLAR

Köksal, M. F. (2024). Fuzl Leyl v Mecnn'u Ne Zaman ve Neden Yazdı? *Zemin*, (8), 72-115.

Makale Türü: Kitap İncelemesi

Geliş tarihi:05.11.2025

Kabul tarihi: 28.12.2025

Yayın Tarihi: 31.12.2025

Atıf: Çırak, S. (2025). Oyunlarla ve etkinliklerle Arapça öğretimi üzerine bir inceleme. *Disiplinlerarası Dil ve Kültür Çalışmaları*, 3(2), 171-172.

Cilt/Sayı:3(2)

Yayın dönemi: Kış

Sayfa: 171-172

Oyunlarla ve Etkinliklerle Arapça Öğretimi” Üzerine Bir İnceleme

Sude ÇIRAK

Gazi Üniversitesi, sudecirak00@gmail.com, ORCID: 0009-0000-0862-9776

Kitabın yazarları Murat Özcan ve Gürkan Dağbaşı Arap dili eğitimi alanında uzun yıllardır akademik çalışmalar yürüten iki önemli akademisyendir. Murat Özcan; yabancı dil olarak Arapça öğretimi, eğitimde program geliştirme, çocuklara yabancı dil öğretimi, iletişimsel öğretim yöntemleri ve öğretmen eğitimi üzerine birçok çalışma yapmıştır. Gürkan Dağbaşı ise özellikle oyun ve etkinlik temelli öğrenme stratejileri, Arapça dil becerilerinin öğretimi, Arapça öğretim materyalleri tasarımı ve öğretim teknolojileri konularında uzmanlaşmıştır. Her iki yazarın da sınıf içi uygulamalarda ve yapmış oldukları bilimsel çalışmalar ile edindikleri tecrübeler, kitabın hem akademik hem de pratik bir rehber niteliğinde olmasını sağlamıştır.

Arapça öğretiminde yenilikçi yaklaşımlar son yıllarda giderek önem kazanmaktadır. Bu bağlamda Murat Özcan ve Gürkan Dağbaşı’nın kaleme aldığı “Oyunlarla ve Etkinliklerle Arapça Öğretimi” adlı eser, klasik dil öğretim yöntemlerinin aksine etkileşim temelli ve öğrenci merkezli bir yaklaşımı benimsemektedir. Eser, yapılandırmacı yaklaşımın izlerini taşıyan bir yöntem anlayışıyla hazırlanmıştır. Aynı zamanda eser, Arapça öğretiminde çağdaş eğitim teknikleri kullanarak öğrenme ortamını daha kalıcı ve eğlenceli bir hale getirmeyi hedeflemektedir. Eser, Arapça öğretimini yalnızca dil bilgisine ve kelime ezberine dayalı bir süreç olmaktan çıkarmaktadır. Ayrıca öğrencinin aktif katılımını, motivasyonunu ve iletişim becerisini geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Eserin hitap ettiği kesim öncelikle Arapça öğretmenleri, Arap dili eğitimi öğrencileri ve yabancı dil olarak Arapça öğretimi alanında çalışan uygulayıcılardır. Arapça alanında eğitmen olmak isteyen herkesin kütüphanesinde mutlaka bulunması gereken nadide bir eserdir. Eser; önsöz, birinci bölüm, ikinci bölüm, üçüncü bölüm, dördüncü bölüm ve ek bölümden oluşmaktadır. Önsözde yabancı dilin öneminden kısaca bahsedilerek birinci bölüme geçilmektedir. Birinci bölümün ana başlığı “Oyun ve Çocuk, Oyunun Çeşitli Gelişim Alanlarına Etkisi, Oyun Sınıflamaları”dır. Bu bölüm beş alt başlığa ayrılmaktadır. Birinci bölümde çocukların gelişimi pedagojik açıdan incelenmektedir. Bu kısımda yazarlar tümdengelim yöntemiyle anlatımı tercih ederek okuyucuyu esere zihinsel olarak hazırlamaktadır. Bu bölümde oyun kavramından bahsedildikten sonra yaratıcılık ve oyunun birbirleriyle olan uyumundan kısaca söz edilmektedir. Bölüm sonunda ise çocuk gelişimi oyun bağlamında ele alınarak oyun sınıflandırılması kuramsal boyutuyla sunulmaktadır.

İkinci bölüm ise “Oyun Tekniğiyle Yabancı Dil Öğretimi, Oyun Etkinliğini Planlama ve Arapça Öğretiminde Oyun” adıyla okuyucuya sunulmaktadır. Bu bölüm de dört alt başlığa ayrılmaktadır. Eserin

asıl başlangıcı bu kısım olarak kabul edilebilir. Nitekim, tündengelim yönteminin asıl kuralı genelden özele doğrudur. Birinci bölümde genel bilgiler verilmekte özel bilgiler ise bu kısımdan itibaren okuyucuya sunulmaktadır. Bu kısımda yabancı dil öğretiminin oyun tekniğiyle nasıl yapılabileceği ustalıkla açıklanmış ve salt Arapça öğretmenleri için değil diğer dil branş öğretmenlerinin de istifade edilebileceği bir kitap niteliği kazandırılmaktadır. Bu bölümde öğretmenin rolünden, oyun kategorilerinden, oyun planlamasının nasıl olacağından ve öğrenci değerlendirme aşamasından bahsedilmektedir.

Üçüncü bölüme gelindiğinde ise ‘‘Arapça Öğretiminde İletişimsel Yaklaşım’’ başlığıyla karşılaşılmaktadır. Bu bölüm de altı alt başlığa ayrılmaktadır. İlk iki bölümden farklı olarak bu bölümde iletişimsel metotla ilgili olarak hangi tekniklerden yararlanılacağı ve bu tekniklerin öğrenci öğrenimi açısından faydası ele alınmaktadır. Bu bölüm biraz daha teorik bilgiler içermekte ve iletişim yönteminin ders programlarında nasıl yer bulacağı, bu metodun hangi materyaller ile kullanılabileceği, bu metodun hangi amaçlar doğrultusunda kullanılabileceği ve bu süreçte öğrencilerin nasıl bir rol üstleneceği konuları ayrıntılı bir şekilde açıklanmaktadır.

Dördüncü bölümde ise ‘‘Oyunlar ve Etkinlikler’’ başlığıyla okullarda yapılabilecek etkinliklere ve örneklerle yer verilmektedir. Bu kısımda öğretmenler için çok ekonomik öğrenciler için ise çok faydalı oyunlar bulunmaktadır. Eserde bu kısım salt teorik anlatım ile geçilmemekte aynı zamanda örnekler ile görselleştirilmektedir. Kitapta yer verilen etkinliklerin çoğu dört temel dil becerisini (dinleme, konuşma, okuma, yazma) bütüncül bir biçimde geliştirmeyi amaçlamaktadır. Özellikle konuşma ve dinleme becerilerinin güçlendirilmesine yönelik etkinlikler, Arapça öğretiminde sıkça göz ardı edilen bu iki alan için önemli bir katkı niteliğindedir. Bununla birlikte kitapta sunulan örnekler, dil eğitiminin farklı düzeylerine (ortaokul, lise, üniversite vb) uyarlanabilecek niteliktedir. Bu yönüyle eserin kapsayıcı ve esnek bir yapısı bulunmaktadır.

Son kısım olan ek bölüm kısmında ise öğretmenlerin ihtiyaç duyabilecekleri kalıp ifadeler yer verilmektedir. Kitabın üslubu açık, anlaşılır ve öğretmenlere rehberlik edici niteliktedir. Teorik açıklamalar sade bir dille aktarılmakta, ardından her bölümde örnek uygulamalar yer almaktadır. Bu düzen, kitabı sadece akademisyenler için değil, sınıf içi uygulamalarda aktif rol alan Arapça öğretmenleri için de pratik bir kaynak haline getirmektedir. Yazarların özellikle oyun temelli öğrenme yöntemini Türk eğitim sistemiyle uyumlu hale getirme çabası da takdire şayandır. Kitap, öğretmenleri ezberci sistemden uzaklaştırarak öğrencinin duygusal katılımını da sürece dahil eden bir pedagojik anlayışı ön plana çıkarmaktadır. ‘‘Oyunlarla ve Etkinliklerle Arapça Öğretimi’’, Türkçe literatürde bu alanda yazılmış az sayıdaki çalışmadan biridir. Arapça öğretiminde genellikle dilbilgisel ve çeviri odaklı kaynakların ağırlıkta olduğu düşünüldüğünde bu kitap öğrenme sürecine yaratıcılığı, hareketi ve sosyal etkileşimi dahil eden özgün bir yaklaşım sunmaktadır.

Genel olarak ‘‘Oyunlarla ve Etkinliklerle Arapça Öğretimi’’, Arapça öğretiminde yenilikçi ve öğrenci merkezli bir eserdir. Kitap, uygulayıcılara pratik materyaller sunarken, aynı zamanda eğitsel yaratıcılığı teşvik etmektedir. Eserin Arapça öğretiminde oyun ve etkinliklerin sistematik biçimde kullanılmasına öncülük etmesi, onu hem akademik hem de uygulamalı alan açısından önemli ve özgün bir kaynak konumuna getirmektedir.

KAYNAKLAR

Özcan, M., & Dağbaşı, G. (2015). *Oyunlarla ve etkinliklerle Arapça öğretimi*. Akdem Yayınları.

Makale Türü: Eğitim Materyali İncelemesi

Geliş tarihi: 12.11.2025

Kabul tarihi: 12.12.2025

Yayın Tarihi: 31.12.2025

Atıf: Öztürk, İ. (2025). Memnu Arapça: Yasaklı kelime oyunu üzerine Bir İnceleme. *Disiplinlerarası Dil ve Kültür Çalışmaları*, 3(2), 173-175.

Cilt/Sayı: 3(2)

Yayın dönemi: Kış

Sayfa: 173-175

“Memnu Arapça: Yasaklı Kelime Oyunu” Üzerine Bir İnceleme

İsmail ÖZTÜRK

Gazi Üniversitesi, ismailztrk5@gmail.com, ORCID: 0009-0005-6988-0696

Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Arapça Öğretmenliği Bölümü öğrencileri Emrah Dilek ve Mahmut Kalkan, Arap dili eğitimi hususunda ne kadar gayretli ve istekli olduklarını gösteren kıymetli bir çalışmayı bizlerle buluşturdular. Arapça öğrenim sürecini eğlenceli bir hâle getirmeyi ve aynı zamanda konuşma becerisini geliştirmeyi hedefleyen *Memnu Arapça Yasaklı Kelime Oyunu*, sadece bu alanda mesai harcayan öğretmen ve öğrencilerin değil; Arapça öğrenmek isteyen herkesin istifadesine sunulabilecek bir oyundur.

Bilindiği üzere öğretimde oyun tekniğinin kullanılmasının, öğrencilerin öğrenmeleri üzerinde önemli etkileri ve faydaları vardır. Bu faydalardan biri de eğitsel oyunların derslerdeki sıkıcı havayı yıkmasıdır. Bu sayede derste aktif olmayan ve teneffüs zilin çalıp dersin bitmesini bekleyen öğrenciler derse kolayca odaklanırlar ve sınıftaki herkes ortak bir paydada buluşur ki; bu ortak payda oyundur. Dil eğitiminde de oyun tekniğini kullanmanın önemi büyüktür; zira bir çocuğun en aktif olduğu çevresiyle ve arkadaşlarıyla iletişime

geçtiği anlar oyun oynadığı anlardır (Özcan, M. & Dağbaşı, G. 2015, s. 23-27).

Ana dilini edinirken, bu edinimin çoğu zaman farkında olmayan bir çocuk dilin iletişimsel boyutunu öğrenmek için çaba harcamaz; aksine oyunda kazanan taraf olmak için elinden geleni yapar. O oyununu oynarken bir yandan da dinleme ve konuşma becerileri gelişir, her gün yeni kelimeler öğrenir, o dili anlamaya ve o dilde konuşup anlatmaya başlar.

Eğitsel oyun tekniği Arap dili eğitimi alanında da gittikçe yayılan bir tekniktir. Nitekim oyun grupla öğretim tekniği üzerinden iletişimi, iş birliğini ve problem çözme becerilerini geliştirmesinin yanı sıra zihinsel esnekliği de artırır. Gün geçtikçe Arapça öğretiminde kullanılabilecek materyallerin üzerine yenileri eklenmektedir. Bu bakımdan *Memnu Arapça Yasaklı Kelime Oyunu*, Arap Dili Eğitimi alanında önemli bir boşluğu doldurmaktadır.

Oyunun Dışsal Özellikleri

- Ortaokul ve lise müfredatına uygun olarak B1 düzeyinde hazırlanan *Memnu Arapça*, ilk bakışta 72 adet kelime kartından oluşuyor gibi gözükse de kartların arkalı önlü olmasından dolayı bu sayı 72×2 'den 144 adet kelime kartına çıkmaktadır.
- Buna ilaveten oyunun ne gibi işlevlerinin olduğunu, kurallarını ve nasıl oynandığını açıklayan bir adet kullanım kılavuzu da oyunun içinde bulunmaktadır.
- Her kart arkalı önlü olmak üzere baştaki soru kelimesi ve kullanılması yasak olan 5 adet kelimeyle beraber 6 tane kelime içerir.
- 144×6 'dan 864 tane kelime kartlarda doğrudan verilirken, oyun esnasında da 3000 dolaylı öğrenme sağlanması hedeflenmektedir.
- Hazırlanan 144 soru kelimesi (ilk birkaç kelime hariç) alfabetik sıraya göre sıralanarak aranılan kelimelerin kolayca bulunabilmesi sağlanmıştır.
- Oyun kartlarında bütünleyici renklerden olan koyu mavi ve turuncu birlikte kullanılarak algılama etkisi ve netlik artırılmıştır. Koyu mavi zemin üzerine beyaz yazı yazılması ise kelimelerin okunurluğunu kolaylaştırmaktadır (Karaağaçlı, 2022, s. 50-51).

Oyunun Oynanışı

Nasıl oynandığına ve kurallara gelecek olursak oyun, iki veya daha fazla kişi veya takım arasında oynanır. Her takımdan bir kişi anlatıcı olur. Her anlatıcıya belirli bir süre verilir. Anlatıcı, kartın en üstündeki soru kelimesini, alttaki beş kelimeyi ve buna ilaveten jest, mimik ve işaret dilini kullanmadan, kendisine verilen süre dahilinde anlatmaya çalışarak arkadaşlarının tahmin etmesini sağlar. Ayrıca kartın üzerindeki kelimenin herhangi bir yeri ipucu olarak kullanılamaz; örneğin, “مَطْبَخْ (mutfak)” kelimesinin anlatımında “طَبَخْ (pişirmek)” kelimesi kullanılamaz, çünkü kelimeler aynı kökten gelmektedir. Eğer soru kelimesi doğru tahmin edilirse takım bir puan kazanarak diğer karta geçer. Ama anlatıcı kartın altındaki beş yasaklı kelimedenden birini anlatım esnasında kullanırsa takım bir puan kaybeder.

Oyundaki Eğitsel Öğeler

Yukarıda görüldüğü gibi, kelime kartlarının hazırlanışında seçilen kelimelerin yer yer tekrar ettiği göze çarpmaktadır. Örneğin 3.karttaki “أُسْرَة (aile)” kelimesi anlatırken kullanımı yasaklı olan beş kelimedenden bir tanesi “أَب (baba)” kelimesidir. 2.kartta ise “أَب (baba)” kelimesinin soru kelimesine döndüğünü;

“أسرة (aile)” kelimesinin de yasaklı kelimelerden sayıldığını görüyoruz. Bunun gibi başka kelimeler de farklı kartlarda tekrar ediyor. Buradan hareketle oyunun sarmal bir yapıya sahip olduğunu ve “**sarmal eğitim modeline**” göre hazırlandığını söylemek mümkündür; aynı kelimelerin farklı kartlarda kullanılmasıyla kelime öğrenimi pekiştirilmektedir.

Her bir soru kelimesinin altındaki kullanması yasak olan 5 kelime, o soru kelimesine dair öğrencideki “**zihin haritasının**” gelişip pekişmesine; anlatım esnasında öğrencinin alternatif kelimeler aramaya çalışmasıyla da bu zihin haritasını genişletmesine yol açmaktadır. Oyun esnasında “anlatıcı” olan öğrencinin, kartlardaki kelimeleri okuması ve arkadaşlarının da onu dinlemelerinden hareketle, *Memnu Arapçanın konuşma becerisini* geliştirmesinin yanı sıra **dinleme ve okuma becerilerini de** geliştirdiği söylenebilir. *Memnu Arapça*, bu dili öğretmenlerin eğlenceli yollarını arayan araştırmacıların emeği olup, Arapça öğrenmek isteyen herkese bu dili eğlenerek öğrenme imkânı sunan eğlenceli bir oyundur.

KAYNAKLAR

- Özcan, M. & Dağbaşı, G. (2015). “*Oyunlarla ve Etkinliklerle Arapça Öğretimi*”. İstanbul: Akdem.
- Karaağaçlı, M. (2022). “*Öğretimde Materyaller ve Teknolojiler*”. Ankara.